

PILIE TINĖS
VISUOMENĖS
INSTITUTAS

PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

2010 metai

Civic Empowerment Index
2010

Vilnius
2011

Tyrimo metodiką sukūrė:

Mindaugas Degutis, Ainė Ramonaitė, Rūta Žiliukaitė

2010 m. tyrimo ataskaitą parengė:

Rūta Žiliukaitė ir Ainė Ramonaitė

2010 m. tyrimą remia:

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

Uždaroji akcinė bendrovė „Euvalda“

Lietuvos gyventojų reprezentatyvią apklausą 2010 m. tyrimui atliko:

Turinys

Pratarmė	4
I. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas	5
1. Domėjimasis viešaisiais reikalais ir politinis išprusimas.....	5
2. Pilietinis aktyvumas.....	10
3. Dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas.....	14
4. Pilietinės įtakos suvokimas ir subjektyvus politinio veiksmingumo vertinimas.....	17
5. Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas.....	22
6. Pilietinės galios indeksas	25
II. Lietuvos jaunimo pilietinės galios indeksas.....	28
1. Domėjimasis viešaisiais reikalais	28
2. Pilietinis aktyvumas.....	31
3. Dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas.....	33
4. Pilietinės įtakos suvokimas ir subjektyvus politinio veiksmingumo vertinimas.....	35
5. Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas.....	37
6. Pilietinės galios indeksas	38
7. Pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose	39
Santrauka	42
Summary: Civil Empowerment Index 2010.....	47
1 PRIEDAS. Apklausa „Pilietinės galios indeksas“ klausimynas.....	50
2 PRIEDAS. Kas yra pilietinės galios indeksas ir kaip jis apskaičiuojamas?	55
3 PRIEDAS. Informacija apie apklausas	59

Pratarmė

2010 metų pabaigoje jau ketvirtą kartą Lietuvoje buvo atliekamas Pilietinės galios indekso tyrimas. Šių metų visuomenės pilietinės galios tyrimą rėmė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija bei uždaroji akcinė bendrovė „Euvalda“.

Pilietinės galios indekso paskirtis – nustatyti, kaip kinta lietuvių domėjimasis viešaisiais reikalais, pilietinis dalyvavimas bei pilietinio dalyvavimo potencialas, gyventojų požiūris į turimas pilietines galias bei socialinės aplinkos palankumo pilietinei veiklai vertinimas. Tyrime taikoma metodika leidžia palyginti skirtingų metų rezultatus, pažvelgti, kaip kinta mūsų visuomenės esamas ir potencialus pilietinis aktyvumas. Kiekvienių kalendorinių metų pabaigoje yra atliekama reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa taikant tą patį pagrindinį klausimą, matuojantį pagrindinius pilietinės galios dėmenis.

Kita vertus, Pilietinės visuomenės instituto suburta mokslininkų komanda kiekvienais metais peržiūri ir atnaujina tyrimo metodiką. Toks atnaujinimas yra būtinas siekiant geriau suprasti mūsų visuomenės raidos tendencijas, norint užtikrinti, kad tyrimas neprarastų savo aktualumo (tyrimo metodika ir klausimynas yra pateikiami 1 ir 2 priede).

Kuo šių metų tyrimas skiriasi nuo ankstesnių metų tyrimų?

2008 ir 2009 metais be reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos taip pat buvo atliekama ir reprezentatyvi šalies mokytojų apklausa, leidusi palyginti, kaip mokytojų pilietinė galia skiriasi nuo visuomenės pilietinės galios. Šiais metais siekta atidžiau iširti Lietuvos jaunimo pilietinį dalyvavimą ir nuostatas, palyginti jaunų (15-29 metų amžiaus) žmonių, augusių jau nepriklausomoje Lietuvoje, ir vyresnių šalies gyventojų pilietinę galią. Kad toks palyginimas taptų tikslesnis ir rezultatų paklaida nebūtų didelė, atliekant reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą buvo padidinta 15-29 metų amžiaus žmonių imtis (informacija apie apklausą pateikta 3 priede). Be to, siekiant įvertinti veiksnius, kurie lemia jaunimo politinę galią, šiais metais į klausimą buvo įterpti keli klausimai apie pilietinį ugdymą Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose.

Kita šių metų naujovė – pilietinės galios tyrimo klausimynas buvo papildytas naujais rodikliais, gerokai išplėtusiais visų gyventojų ir jaunimo pilietiškumo analizės galimybes:

- 1) politinio išprusimo skale, kurią sudaro penki klausimai apie Lietuvos politinę sistemą;
- 2) klausimu apie pasitikėjimą Lietuvos žiniasklaida;
- 3) dalyvavimo normos rodikliu;
- 4) iš keturių teiginių sudaryta subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo skale.

Taip pat „senasis“ pilietinio aktyvumo klausimas buvo papildytas dviem naujomis veiklomis, patikslintos kitų dviejų veiklų formuluotės (apie tai plačiau - klausimyne 1 priede).

Pilietinės galios indekso tyrimo ataskaitą sudaro dvi dalys:

- pirmojoje dalyje pristatomi Lietuvos visuomenės pilietinės galios tyrimo rezultatai;
- antrojoje dalyje siekiama atskleisti Lietuvos jaunimo pilietiškumo bruožus.

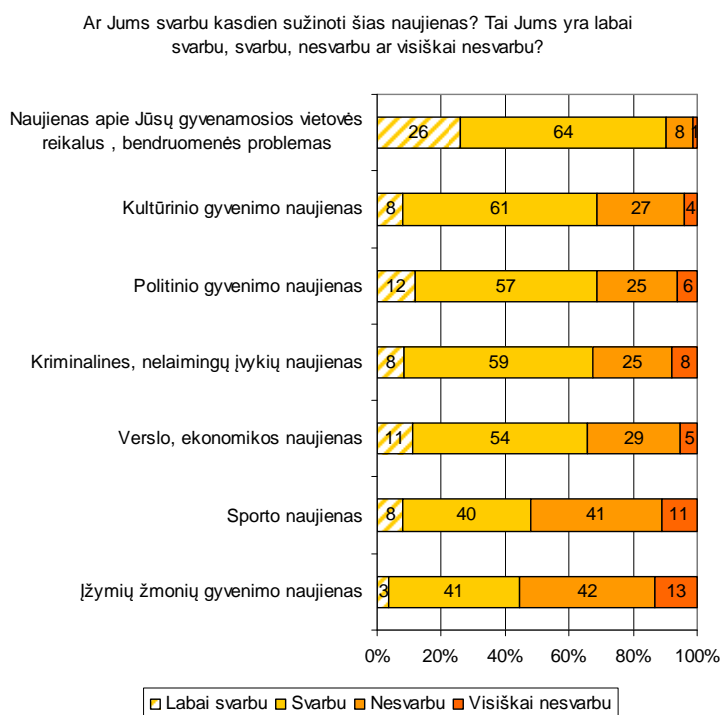
I. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas

1. Domėjimasis viešaisiais reikalais ir politinis išprusimas

Pilietinės galios tyrime domėjimasis viešaisiais reikalais matuojamas apklausoje respondentams pateikiant klausimą: „Ar Jums svarbu kasdien sužinoti šias naujienas? Tai Jums yra labai svarbu, svarbu, nesvarbu ar visiškai nesvarbu? 1) sporto naujienas; 2) įžymių žmonių gyvenimo naujienas; 3) kultūrinio gyvenimo naujienas; 4) politinio gyvenimo naujienas; 5) verslo, ekonomikos naujienas; 6) kriminalines, nelaimingų įvykių naujienas; 7) naujienas apie Jūsų gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas“.

2010 metų reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos rezultatai pagal šį rodiklį pateikiami 1 paveiksle. Labiausiai šalies žmonėms rūpi kasdien sužinoti naujienas apie gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas: 9 iš 10 respondentų nurodė, kad šiomis naujienomis domėtis kasdien jiems yra labai svarbu ar svarbu (žr. 1 pav.). Kitomis naujienomis – kultūrinio, politinio šalies gyvenimo ar verslo, ekonomikos – nuolatos domisi 7 iš 10 šalies gyventojų. Tokia pati dalis žmonių domisi kriminalinėmis ir nelaimingų įvykių naujienomis. Mažiausią auditoriją sutelkia sporto ir įžymių žmonių gyvenimo naujienos: jas kasdien svarbu sužinoti tik kas antram Lietuvos gyventojui.

1 pav. Lietuvos gyventojų domėjimasis viešaisiais reikalais

Kokiomis naujienomis kas domisi, priklauso nuo amžiaus, išsimokslinimo, užimtumo, gyvenamosios vietos. Analizuojant 2008 ir 2009 metais Pilietinės galios indekso tyrimų duomenis buvo pastebėta keletas dėsningumų, kuriuos patvirtina ir 2010 metų tyrimas.

Domėjimuisi politinėmis naujienomis daugiausia įtakos turi **amžius** ir **išsimokslinimas**. Kuo vyresni gyventojai, tuo daugiau jų domisi šiomis naujienomis, kuo

jaunesni – tuo mažesnė besidominčių dalis: pagal 2010 metų duomenis, politines naujienas kasdien labai svarbu ar svarbu sužinoti 80 procentų 60 metų ir vyresnių respondentų, 71 procentui 50-59 metų, 68 proc. 40-49 metų, 66 proc. 30-39 metų, 59 proc. 20-29 metų ir tik 44 procentams jauniausios (15-19 metų) amžiaus grupės respondentų. Ne mažesnę įtaką nei amžius domėjimuisi politika turi išsimokslinimas: 79 procentai respondentų, turinčių aukštąjį išsimokslinimą, nurodė, kad jiems labai svarbu ar svarbu sužinoti šias naujienas, aukštesniojo išsimokslinimo grupėje tokie respondentai sudarė 70 procentų, vidurinio išsimokslinimo ir nebaigto vidurinio išsimokslinimo grupėje - atitinkamai 67 ir 52 procentus.

Nuo **išsimokslinimo** priklauso ir domėjimasis **verslo, ekonominėmis naujienomis**: 80 procentų aukštąjį išsimokslinimą turinčių žmonių domisi šiomis naujienomis, kitose išsimokslinimo grupėse besidominčių šalies ekonomikos reikalais yra mažiau (aukštesniojo išsimokslinimo – 66 proc., panaši dalis viduriniojo išsimokslinimo grupėje - 65 proc., nebaigto vidurinio išsimokslinimo grupėje – 45 proc., pradinio išsimokslinimo grupėje – 26 proc.). Kitas veiksnys, turintis įtakos žmonių domėjimuisi verslo naujienomis, yra **užimtumo statusas**: labiau nei pensininkams, bedarbiams ar moksleiviams šiomis naujienomis yra įprasta domėtis dirbantiems žmonėms.

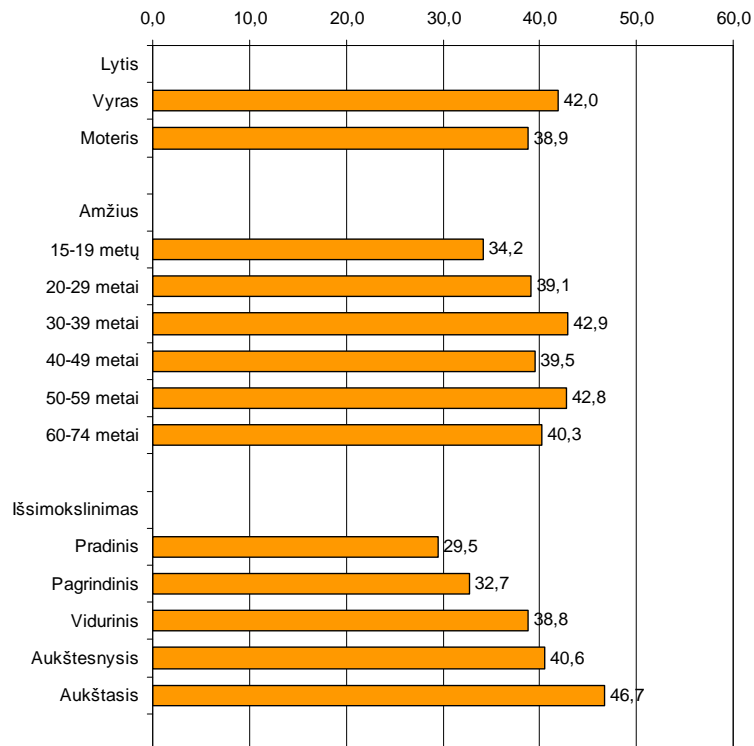
Domėjimuisi **kultūros naujienomis** didžiausią įtaką taip pat turi **išsimokslinimas**: jas kasdien labai svarbu, svarbu sužinoti 8 iš 10 žmonių, turinčių aukštąjį išsimokslinimą, 7 iš 10 – aukštesnįjį, 6 iš 10 – vidurinį ar nebaigtą vidurinį ir tik 5 iš 10 – pradinį išsimokslinimą turinčių respondentų. Nors ir mažesnę, bet reikšmingą įtaką gyventojų domėjimuisi kultūros naujienoms turi **lytis**: moterys (76 proc.) dažniau skiria dėmesį šioms naujienoms, nei vyrai (60 proc.).

Lytis yra svarbus rodiklis aiškinant ir gyventojų domėjimąsi **sporto naujienomis bei įžymių žmonių naujienomis**. Sporto naujienomis dažniau domisi vyrai (68 proc.) nei moterys (32 proc.), įžymių žmonių gyvenimo naujienomis - atvirkščiai: labiau domisi moterys (52 proc.) nei vyrai (36 proc.).

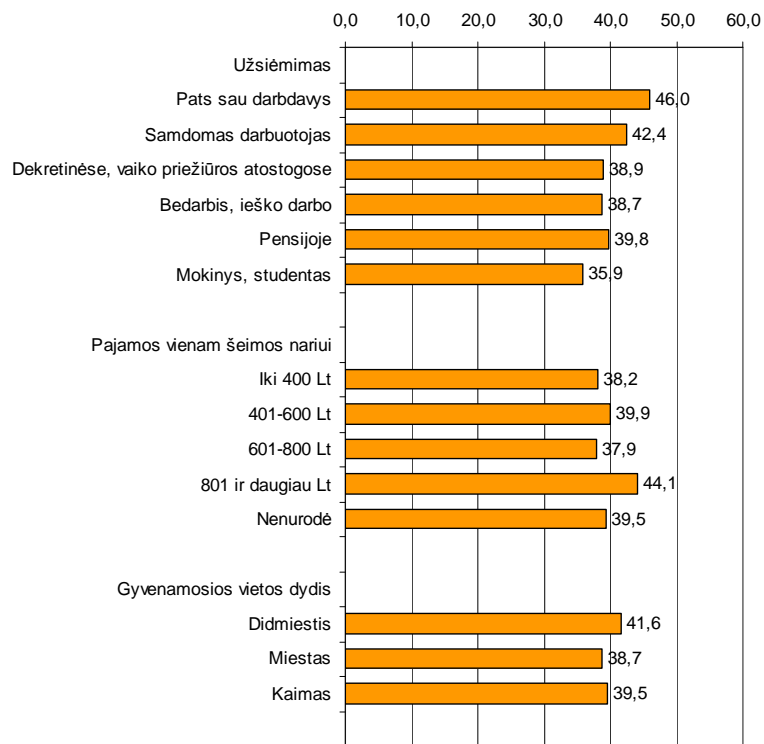
Domėjimasis **įžymių žmonių gyvenimo naujienomis** taip pat priklauso nuo **amžiaus ir išsimokslinimo**. Tik nedidelė dalis 15-29 metų amžiaus šalies gyventojų (30 proc.) seka šias naujienas, o besidominčių jomis dalis tarp vyresnių gyventojų yra apie pusantro karto didesnė. Įžymių žmonių gyvenimo naujienomis taip pat retai domisi žmonės, turintys aukštąjį išsimokslinimą (35 proc.). Kitose išsimokslinimo grupėse šiomis naujienomis vidutiniškai domisi 5 iš 10.

Siekiant apibendrinti gyventojų domėjimąsi viešaisiais reikalais, penki domėjimosi įvairių viešojo gyvenimo sričių naujienomis rodikliai – domėjimosi politinėmis, verslo ir ekonomikos, kultūros, sporto naujienomis bei naujienomis apie gyvenamosios vietovės reikalus – yra sujungiami į vieną indeksą, igyjantį reikšmes nuo 0 iki 100. 2010 metais šio indekso vidurkis - 40,2. Per praėjusius metus domėjimosi viešaisiais reikalais indekso reikšmė liko statistiškai reikšmingai nepakitusi (2009 metais šio indekso vidutinė reikšmė buvo 39,8). Kaip ir ankstesniais metais, Lietuvos gyventojai lieka vidutiniškai besidomintys savo šalies įvykiais. Domėjimosi viešaisiais reikalais indekso analizė pagal socialines-demografines charakteristikas atskleidžia bent dalį tokių pat dėsnų kaip ir domėjimosi atskiromis naujienų grupėmis analizė: didžiausią įtaką gyventojų domėjimuisi turi išsimokslinimas ir amžius (žr. 2 ir 3 pav.)

2 pav. Domėjimosi viešojo gyvenimo naujienomis indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

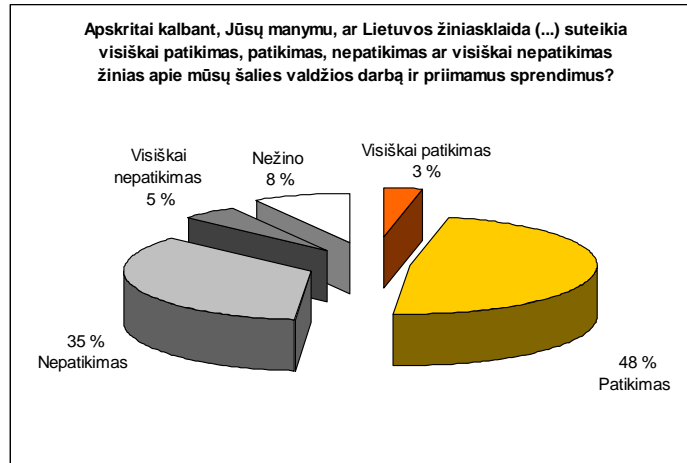

3 pav. Domėjimosi viešojo gyvenimo naujienomis indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

Kadangi pagrindinis šalies naujienų šaltinis daugeliui gyventojų yra žiniasklaida, svarbu, ar gyventojai mano, kad Lietuvos žiniasklaida (spauda, laikraščiai, televizija, internetiniai naujienų portalai) suteikia patikimas žinias apie šalies valdžios darbus ir priimamus sprendimus. Matuojant pasitikėjimą žiniasklaida, apklausoje respondentų klausta: „Apskritai kalbant, Jūsų manymu, ar Lietuvos žiniasklaida (spauda, laikraščiai, televizija, internetiniai naujienų portalai) suteikia visiškai patikimas, patikimas, nepatikimas ar visiškai nepatikimas žinias apie mūsų šalies valdžios darbą ir priimamus sprendimus?“. Pagal 2010 metų tyrimo duomenis, tokių, kurie mano, kad žiniasklaida suteikia „visiškai patikimas“ žinias, yra itin nedaug (3 proc.). Pusė šalies gyventojų (48 proc.) renkasi nuosaikesnę pasitikėjimo nuostatą – mano, kad žiniasklaida suteikia „patikimas“ žinias. 4 iš 10 Lietuvos gyventojų mano, kad žiniasklaida nesuteikia patikimų žinių (žr. 4 pav.).

4 pav. Lietuvos gyventojų pasitikėjimas Lietuvos žiniasklaida

Žiniasklaida vienodai nepasitiki tiek vyrai, tiek moterys, tiek jaunesni, tiek vyresni šalies gyventojai. Vienintelis veiksnys, kuris aiškiai diferencijuoja gyventojus pagal šį rodiklį yra išsimokslinimas: daugiausia žiniasklaida nepasitiki žmonės su aukštauju išsimokslinimu (47 proc.), rečiau su aukštesniu ir viduriniu (atitinkamai 41 ir 39 proc.), rečiausiai – su nebaigtu viduriniu ir pradiniu išsimokslinimu (32 proc.).

Domėjimasis savo šalies ar vietos bendruomenės naujienomis parodo žmonių subjektyvų įsitraukimą į viešąjį gyvenimą. Tačiau jis nebūtinai atspindi objektyvų politinį išprusimą, žinių apie politinę realybę lygį. Iki šiol Lietuvos gyventojų politinis išprusimas buvo praktiškai netyrinėtas, todėl į 2010 pilietinės galios tyrimą įtraukti 5 klausimai, skirti matuoti politinėms žinioms:

1. Ar jūs žinote, kokį postą šiuo metu užima Irena Degutienė?
2. Kas turi teisę nuspręsti, ar įstatymas neprieštaruoja Konstitucijai?
3. Kokia balsų dauguma Seimas gali atimesti Prezidento veto, t.y. pakartotinai priimti Prezidento grąžintą įstatymą?
4. Pasakykite, kokia partija turi daugiausia vietų Seime šiuo metu?
5. Kai kurios partijos yra laikomos dešniosiomis, kai kurios kairiosiomis. Kurią iš šių partijų laikytumėte dešniausia iš visų išvardytų partijų?

Respondentams pateiktus atsakymų variantus galite sužinoti perskaitę pilnas klausimų formuluotes 1 priede.

Šis klausimų blokas buvo specialiai sudarytas taip, kad apimtų ir lengvesnius, ir sunkesnius klausimus, galinčius gerai diferencijuoti žmones pagal išprusimo lygį. Klausimai sudaryti remiantis Vakarų valstybių tyrimų patirtimi – pritaikant Lietuvos

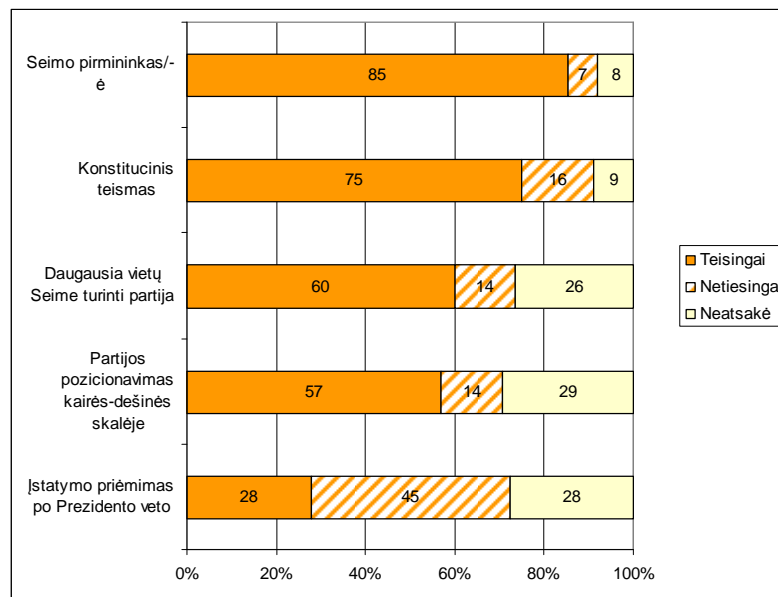

realijoms mokslininkų Michaelio Delli Karpini'o ir Scooto Keeterio sukurta ir patikrinta 5 klausimų politinio išprusimo skalė.¹

Kaip matyti iš duomenų, pateiktų 5 paveiksle, daugiausia Lietuvos gyventojų žino, kas šiuo metu vadovauja Seimui ir kokia institucija turi teisę nutarti, ar įstatymas atitinka Konstituciją. Prasčiau gyventojai pažįsta šalies politines partijas: nemaža dalis nežino, kokia partija laimėjo paskutinius rinkimus į Seimą, beveik tokia pati dalis nesugeba partijų pozicijuoti kairės-dešinės skalėje. Tik trečdalis šalies gyventojų žino, kokia balsų dauguma Seimas gali priimti Prezidento gražintą svarstymui įstatymą. Tačiau lyginant su kitomis šalimis (pavyzdžiui, su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, kuriose buvo atliktas panašus tyrimas) Lietuvos gyventojų politinio išprusimo lygis yra gana neblogas – dauguma analogiškų klausimų lietuvių žinios lenkia amerikiečių žinias.²

Atsakymą bent į du politinio išprusimo skalės klausimus žinojo 34 procentai apklausos dalyvių, į tris – 20, į keturis – 33 ir į visus penkis – 13 procentų respondentų. Sujungus visus politinių žinių rodiklius į vieną indeksą, įgyjantį reikšmes nuo 0 iki 100, pagal 2010 metų tyrimą vidutinė indekso reikšmė yra 60,1. Tiek domėjimosi viešaisiais reikalais indeksas, tiek domėjimosi tik politikos reikalais rodiklis koreliuoja su politinių žinių indeksu: gyventojai, kuriems svarbu kasdien sužinoti politines naujienas, taip pat gyventojai, kurie labiau domisi viešais reikalais, yra politiškai labiau išprusę.

5 pav. Lietuvos gyventojų politinės žinios

Analizuojant gyventojų politines žinias pagal socialines-demografines charakteristikas, matyti, kad labiausiai politinis išprusimas priklauso nuo amžiaus ir išsimokslinimo. Taip pat įtakos turi gyvenamoji vieta ir tautybė. Daugiausia politinių žinių turi 50 metų ir vyresni gyventojai (jų politinių žinių indekso vidurkis – 68,4), 30-49 metų gyventojai pagal šį rodiklį užima vidurinę poziciją, o reikšmingai mažiau nei vidutiniškai politiškai išprusę yra jauniausi šalies gyventojai. Išsimokslinimą ir politines žinias sieja tiesinis ryšys: kuo labiau išsimokslinę gyventojai, tuo daugiau žinių jie turi (aukštojo išsimokslinimo grupėje politinių žinių indekso vidurkis 67,9, aukštesniojo – 64,9, vidurinio – 57,4, o nebaigto vidurinio tik 46,8). Įdomu tai, kad pagal tyrimo duomenis geriau šalies politiką išmano kaimo (65,3), o ne didmiesčių gyventojai (57,9). Būtų galima

¹ Žr. Michael X. Delli Carpini and Scott Keeter „Measuring Political Knowledge: Putting First Things First“, *American Journal of Political Science*, Vol. 37, No. 4, 1993, pp. 1179 – 1206.

² Ten pat, p. 1195.

daryti prielaidą, kad tai nulemia skirtingas kaimo ir miesto gyventojų išsimokslinimo lygis, tačiau šis politinių žinių skirtumas tarp didmiesčio ir kaimo išlieka statistiškai reikšmingas net ir kontroliuojant išsimokslinimo įtaką. Taigi, pagal tyrimo duomenis, gyvenamoji vieta turi nepriklausomą įtaką. Pastebimi skirtumai ir pagal tautybę: lietuvių kilmės gyventojai (62,7) geriau išmano savo šalies politiką nei kitos kilmės Lietuvos žmonės (48,0).

2. Pilietinis aktyvumas

Lietuvos gyventojų esamas pilietinis aktyvumas tyrime matuojamas klausiant respondentų: „Egzistuoja įvairių būdų pagerinti padėtį visuomenėje. Ar per paskutinius metus esate daręs(-iusi) kurį nors iš čia išvardintų veiksmų?“. Kaip minėta pratarinėje, ankstesniuose tyrimuose buvo teirautasi apie dalyvavimą iš viso penkiolikoje veiklų. 2010 metų tyrime šis sąrašas buvo papildytas dar dvejomis veiklomis:

- 1) dalyvavote religinės bendruomenės vykdomoje socialinėje veikloje;
- 2) pirkote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų.

Taip pat buvo patikslintos pradinio sąrašo dvejų veiklų formuluotės:

- 1) boikotavote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų (ankstesnė formuluotė: „boikotavote kokios nors firmos arba šalies produktus“);

- 2) internetu siuntėte, skelbėte pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, pasirašėte peticiją, dalyvavote internetinėje politinėje diskusijoje, grupėje (ankstesnė formuluotė „siuntėte elektroniniu paštu pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, atsišaukimus, pasirašėte internetu peticiją“).

2010 metų tyrimo duomenys apie gyventojų dalyvavimą įvairiose pilietinėse veiklose yra pateikiami 6 paveiksle. Daugiausiai gyventojų sutelkia trys veiklos: aukojimas labdarai, aplinkos tvarkymo talkos ir vietos bendruomenių veikla. Kitose veiklose dalyvauja keliolika kartų mažiau respondentų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad iki šiol pilietinės galios tyrime nematuotose pilietinėse veiklose dalyvauja nemaža dalis gyventojų: religinių bendruomenių ir bendrijų organizuojamoje socialinėje veikloje – 8 procentai, dėl etinių ir politinių motyvų tam tikros firmos ar šalies prekes perka 9 procentai šalies gyventojų. Per praėjusius metus nė vienoje iš tirtų veiklų sakėsi nedalyvavę 25 procentai gyventojų, tik vienoje veikloje teigė dalyvavę 17, dvejose – 18, trijose – 15, keturiose – 8, penkiose ir daugiau – 17 procentų gyventojų.

Analizuodami socialinių-demografinių charakteristikų įtaką dalyvavimui, pastebime tuos pačius besikartojančius dėsningumus, kuriuos jau atskleidė ankstesni pilietinės galios tyrimai.

Pirma, didžiausią įtaką dalyvavimui įvairiose veiklose turi išsimokslinimas: beveik visose veiklose dažniau dalyvauja gyventojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, nei mažiau išsimokslinę žmonės.

Antra, pagal užimtumo statusą aktyviausi yra moksleiviai ir studentai, pasyviausi – bedarbiai, namų šeimininkės ir pensininkai. Beveik visose veiklose dažniau dalyvauja labiau pasiturintys šalies gyventojai nei mažesnes pajamas gaunantys.

Trečia, amžiaus veiksnys yra svarbus tiek dalyvavimo intensyvumo, tiek turinio aspektu: darbingo amžiaus žmonės daugumoje veiklų yra aktyvesni nei pensinio amžiaus gyventojai, jaunesni ir vidutinio amžiaus žmonės dažniau dalyvauja veikloje, susijusioje su naujųjų informacinių technologijų panaudojimu.

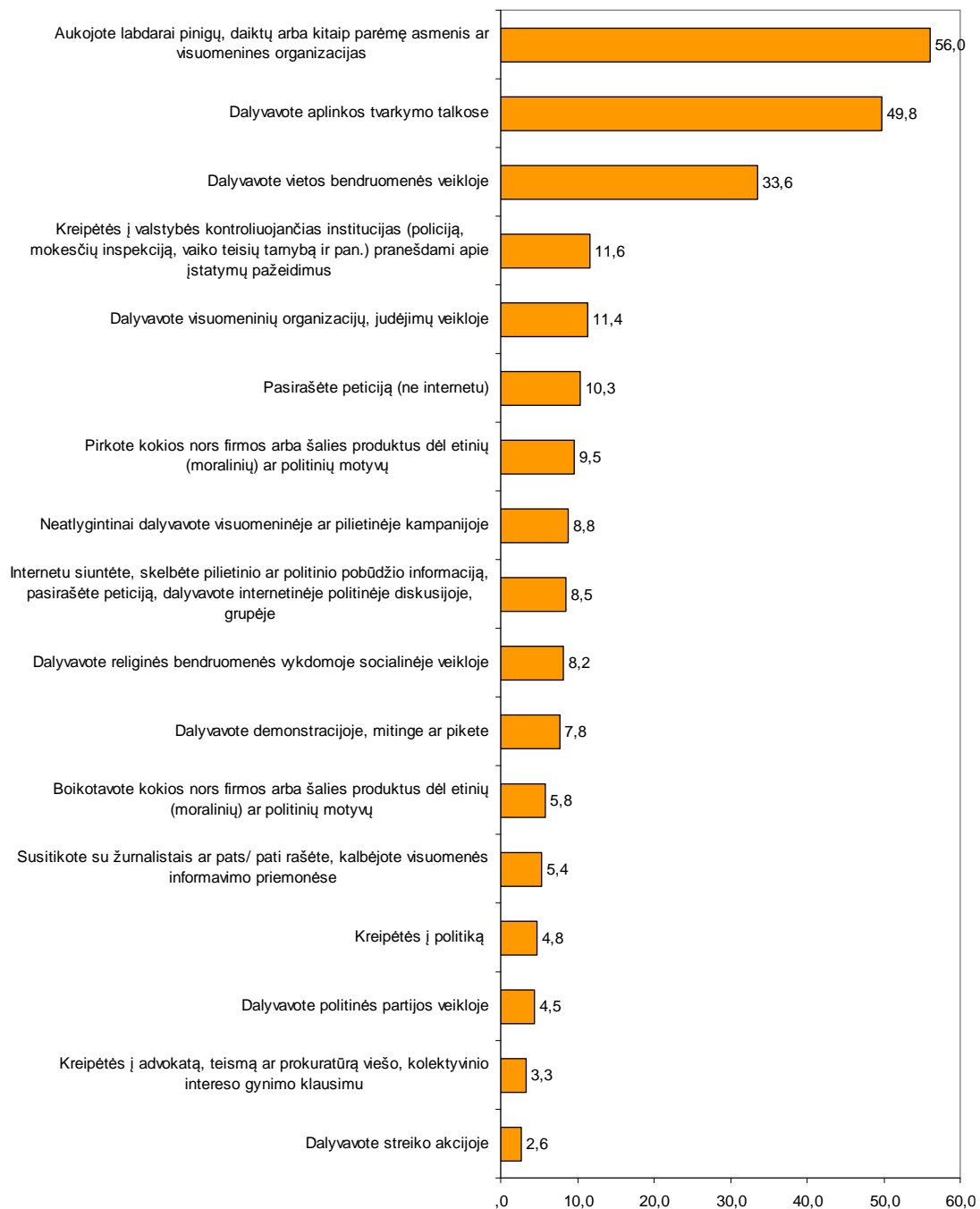
Ketvirta, įtaką pilietiniam dalyvavimui turi gyvenamoji vieta. Didmiesčių gyventojai yra aktyvesni nei miestų ir kaimo gyventojai.

Prie šių galima pridėti dar keletą naujų pastabų.

Gyventojų religinis aktyvumas turi įtakos dalyvavimui bendruomeninėse pilietinėse veiklose: aktyvūs religinių bendruomenių nariai dažniau dalyvauja aplinkos tvarkymo talkose, vietinių bendruomenių veikloje.

Taip pat svarbus veiksnys yra gyventojų tautybė: lietuvių kilmės gyventojai yra aktyvesni, ypač bendruomeninėse veiklose (aplinkos tvarkymas, vietos bendruomenės veikla, visuomeninių organizacijų veikla) nei rusų, lenkų ar kitos kilmės Lietuvos piliečiai. Visų tautybių Lietuvos gyventojai nesiskiria tarpusavyje tik pagal dalyvavimo protesto politikoje rodiklius.

6 pav. Lietuvos gyventojų dalyvavimas pilietinėse veiklose, proc.

Siekiant sukurti bendrą pilietinio aktyvumo matą, dalyvavimo pilietinėse veiklose rodikliai yra sujungiami į pilietinio aktyvumo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 1 priede). Kadangi 2010 metų tyrime buvo papildytas ir patikslintas pilietinių veiklų sąrašas, tam, kad galėtume palyginti šių ir ankstesnių metų pilietinės galios indeksų duomenis, naujų rodiklių į indekso skaičiavimą neįtraukėme. Dėl patikslintų dviejų veiklų formuluočių (prekių boikoto ir pilietinio aktyvumo naudojantis internetu) galimos įtakos 2010 metų indekso reikšmei galima pastebėti, kad 2010 ir 2009 metų gyventojų aktyvumo skirtumas šiose veiklose yra ne didesnis nei 1,7 proc.. Tai reiškia, kad 2010 metų pilietinio aktyvumo indekso reikšmei veiklų formuluočių patikslinimas statistiškai reikšmingos įtakos neturi.

2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo indekso vidutinė reikšmė – 37,8. Šiais metais Lietuvos gyventojų pilietinis aktyvumas buvo šiek tiek didesnis nei 2009 metais, kai šio indekso vidutinė reikšmė buvo 34,8.

Glaustai apibūdinami 2010 metų gyventojų pilietinio dalyvavimo tendencijas, galime pastebėti šiuos dalykus:

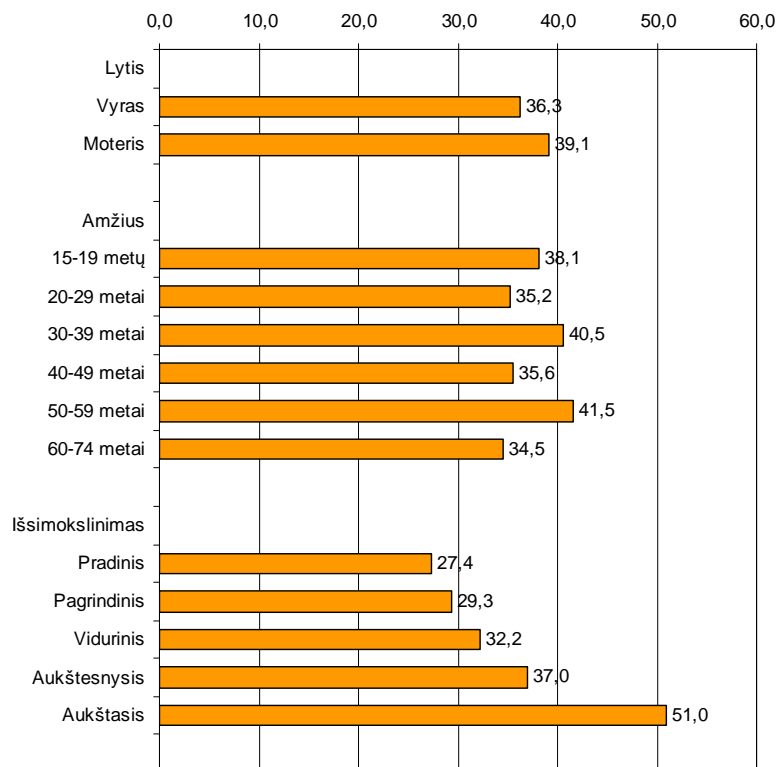
Pirma, per praėjusius metus didesnė dalis gyventojų prisidėjo prie labdaringos veiklos (aukojo labdarai pinigus, daiktus arba kitaip parėmė asmenis ar visuomenines organizacijas): 2009 metais tokių gyventojų buvo 45, o 2010 – 56 procentai.

Antra, tikrai nesumažėjo, o gal net šiek tiek padidėjo dalis gyventojų, dalyvaujančių aplinkos tvarkymo talkose: 2009 metais jose dalyvavo 46, o 2010 metais – 50 procentų gyventojų.

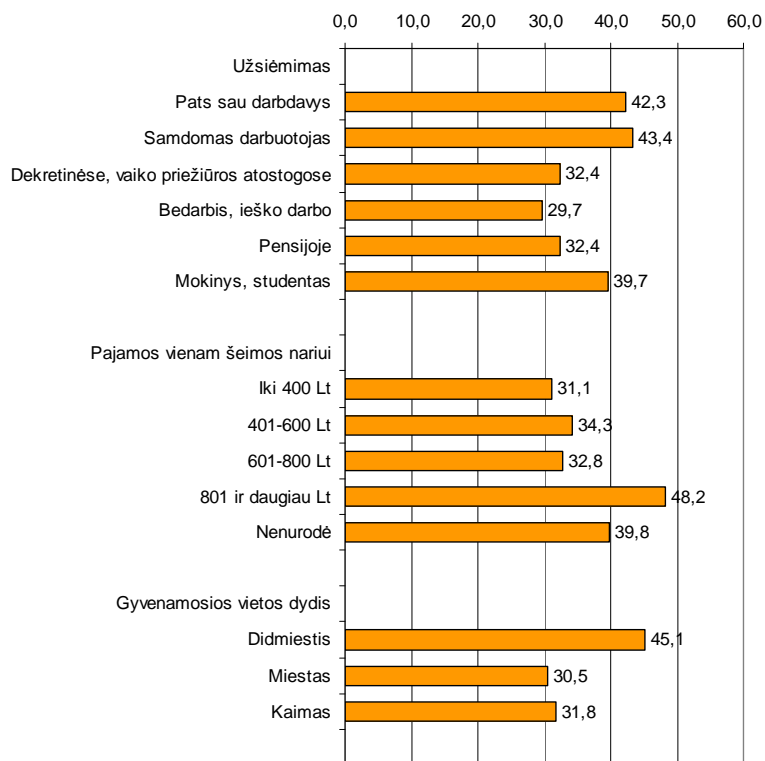
Trečia, neslūgsta gyventojų aktyvumas protesto veiklose: demonstracijose, mitinguose, piketuose 2010 metais dalyvavo tokia pati gyventojų dalis kaip ir 2009 metais (verta priminti, kad 2007 ir 2008 metais gyventojų aktyvumas protesto veiklose buvo du kartus mažesnis).

Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo indekso analizė pagal socialines-demografines charakteristikas (žr. 7 ir 8 pav.) rodo, kad aktyvesni yra gyventojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, esantys patys sau darbdaviai ar samdomi darbuotojai, gaunantys didesnes nei vidutines pajamas, gyvenantys didmiesčiuose.

7 pav. Pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

8 pav. Pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

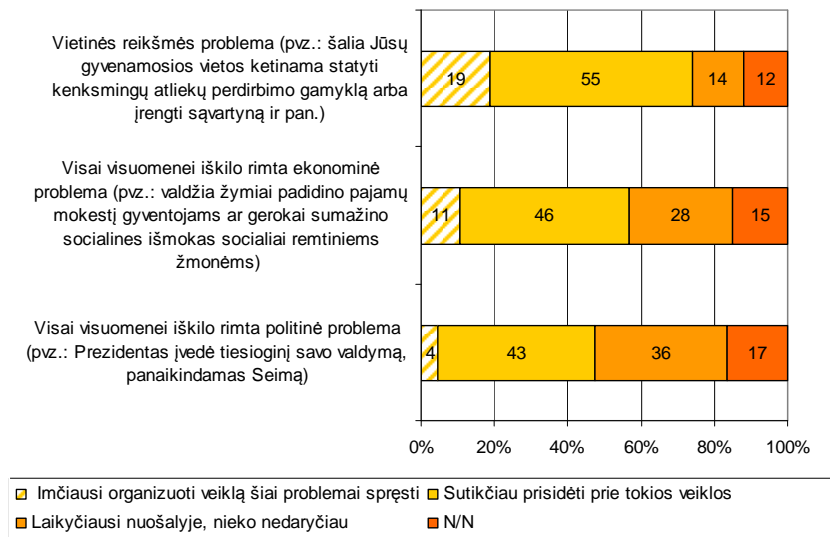

3. Dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas

Pilietinės galios indekso tyrime, siekiant išmatuoti Lietuvos visuomenės pilietinės veiklos potencialą, yra taikomi trys rodikliai: apklausoje respondentų klausiama, ar jie imtųsi inicijuoti pilietines akcijas bei prisidėtų prie jų, jeigu visai visuomenei iškiltų rimta politinė ar ekonominė problema, jeigu bendruomenė, kuriai žmogus priklauso, susidurtų su vietinės reikšmės problema (tiksliai klausimų formuluotes žr. 1 priede).

2010 metų Lietuvos visuomenės pilietinės galios tyrimo duomenys šioje dimensijoje naujų tendencijų neatskleidė. Kaip ir ankstesnių metų tyrimuose, matome, kad didžiausias pilietinis potencialas slypi vietinių bendruomenių lygmenyje: 7 iš 10 gyventojų imtųsi organizuoti ar prisidėtų prie veiklos iškilus vietinės reikšmės problemai (žr. 9 pav.). Mažiau gyventojų sutelktų visuomenei iškilusi rimta ekonominė problema: veikloje, skirtoje ją spręsti, dalyvautų 6 iš 10 šalies gyventojų. Iškilus rimtai politinei problemai, ją spręsti telktųsi tik pusė šalies gyventojų. Gyventojų dalis, kurie laikytųsi nuošalėje, ar nežino, kaip pasielgtų, susidūrę su nurodytomis problemomis, per pastaruosius metus išliko statistiškai reikšmingai nepakitusi. Nuo 2009 metų statistiškai reikšmingai nepakito ir gyventojų, kurie imtųsi organizuoti ar prisidėtų prie veiklų, skirtų spręsti šalies ekonomikos ar politikos problemas, dalis. Tačiau, pagal naujo tyrimo duomenis, 10 proc. mažesnė dalis respondentų nurodė, kad iškilus vietinės reikšmės problemai, imtųsi organizuoti veiklą ją spręsti (2009 metais tokių buvo 29 proc., o 2010 – tik 19 proc.). Kita vertus, pagal šį rodiklį beveik tokia pat dalimi (8 proc.) padaugėjo žmonių, kurie prisidėtų prie veiklos, jeigu ją organizuotų kažkas kitas. Ar tai reiškia, kad organizatorių vietos bendruomenėse liko mažiau, dalyvių – daugiau? Į šį klausimą šiuo metu sunku vienareikšmiškai atsakyti. Šis pokytis gali būti susijęs su apklausoms būdinga statistine paklaida, o ne potencialo pokyčiu.

9 pav. Įsivaizduokite, kad staiga iškilo rimta politinė/ekonominė/vietinės reikšmės problema. Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?

Apibendrinę 2007-2010 metų tyrimų rezultatus, galime teigti, kad dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas Lietuvos visuomenėje labiausiai priklauso nuo šių socialinių-demografinių gyventojų charakteristikų.

Pirmiausia, išsimokslinimo: kuo aukštesnis išsimokslinimas, tuo labiau tikėtina, kad žmogus ims organizuoti ar prisidės prie veiklos problemai spręsti.

Antra, amžiaus: 15-19 metų gyventojams beveik du kartus dažniau nei vyresniems šalies gyventojams būdinga nuostata imtis organizuoti veiklą problemai spręsti. Rečiausiai tokia nuostata būdinga 60 metų ir vyresniems žmonėms.

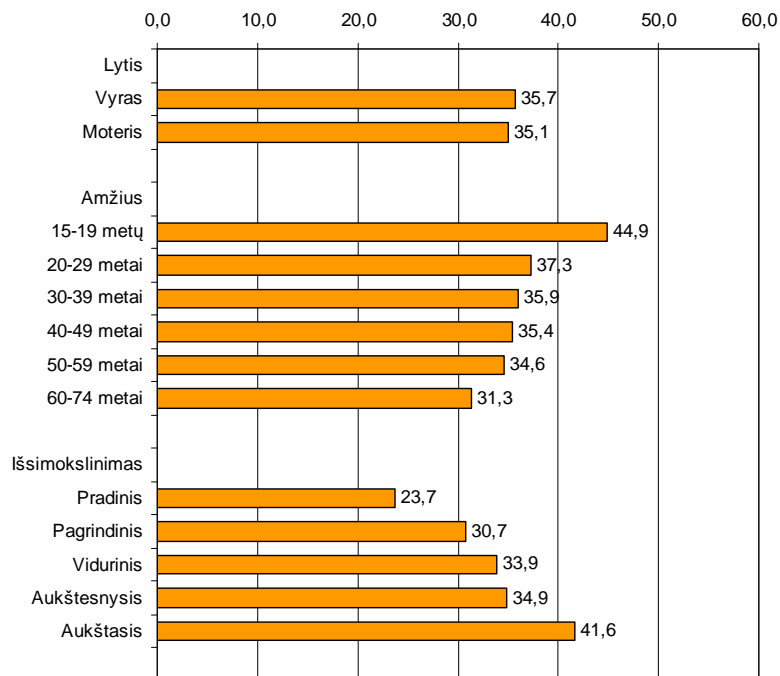
Trečia, užimtumo statuso: dažniausiai nuostata imtis organizuoti veiklą būdinga moksleiviams ir studentams, antroje vietoje – dirbantiesiems, mažiausiai – ekonomiškai neaktyviems gyventojams (pensininkams, namų šeimininkėms, bedarbiams).

Ketvirta, gyvenamosios vietos: daugiau pilietinio aktyvumo potencialo, susijusio su visai visuomenei aktualiomis problemomis, turi didmiesčių, o ne mažesnių miestų ar kaimo gyventojai.

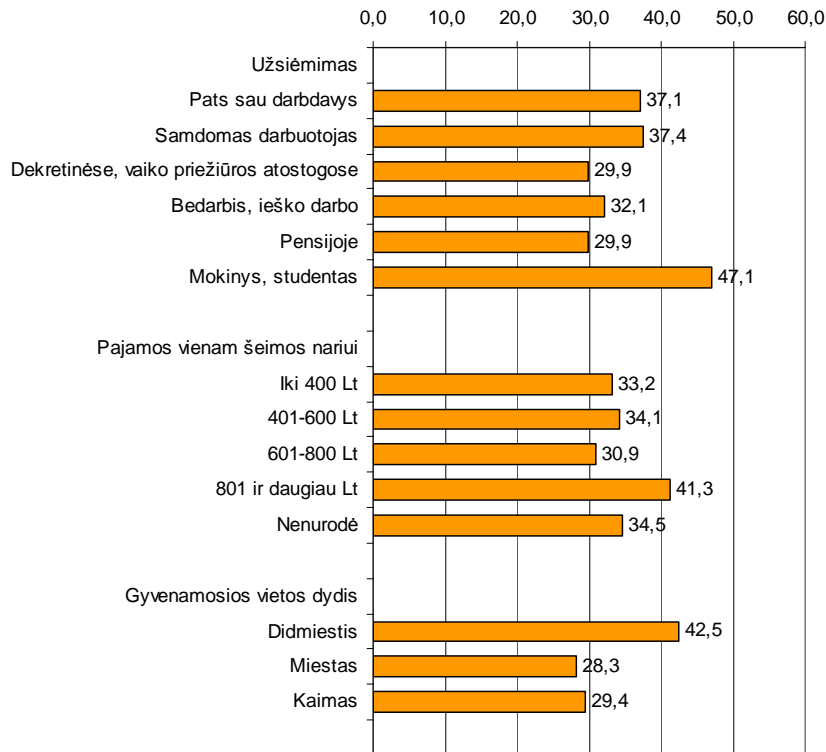
Trys skirtingomis situacijomis dalyvavimą pilietinėse veiklose žymintys nuostatų rodikliai sujungiami į potencialaus pilietinio aktyvumo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 2 priede). 2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinio dalyvavimo potencialo indekso vidurkis yra 35,4. 2009 metais šio indekso vidutinė reikšmė buvo 38,3. Šių dviejų reikšmių paklaidų intervalai persidengia, taigi galime teigti, kad 2010 metais pilietinio aktyvumo potencialas liko nepakitęs.

Apskaičiuoto potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkių analizė pagal socialines-demografines gyventojų charakteristikas (žr. 10 ir 11 pav.) patvirtina ką tik išvardintas tendencijas, išryškėjančias atskirų pilietinio potencialo rodiklių analizėje: mažiau potencialo turi mažiau išsimokslinę, vyresni, mažesnių miestų ir kaimo gyventojai, daugiau – žmonės, turintys aukštąjį išsimokslinimą, besimokantys ar dirbantys, jauni, gyvenantys didmiesčiuose.

10 pav. Potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkiaai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

11 pav. Potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

Pilietinio dalyvavimo potencialas yra susijęs su dalyvavimo norma: ar ji paplitusi mūsų visuomenėje? 2010 metų tyrime, be minėtų trijų rodiklių, respondentams taip pat buvo pateiktas kitas klausimas: „Paprasti žmonės turi daug visokių reikalų ir rūpesčių. Atsižvelgiant į tai, kaip Jūs manote, kiek eilinis žmogus privalo būti aktyvus savo bendruomenės gyvenime? 1) kiekvienas žmogus turi aktyviai dalyvauti bendruomeninėje veikloje (pavyzdžiui, įsijungti į organizacijų veiklą, dalyvauti susirinkimuose ar pan.); 2) paprastas žmogus privalo bent jau domėtis bendruomenės reikalais, balsuoti rinkimuose; 3) užtenka, kad paprastas žmogus sąžiningai gyventų savo asmeninį gyvenimą.“ Šis klausimas ir pasiūlyti atsakymai suformuluoti pagal klasikinės Gabriėlio Almondo ir Sidney Verbo politinės kultūros studijos pavyzdį³.

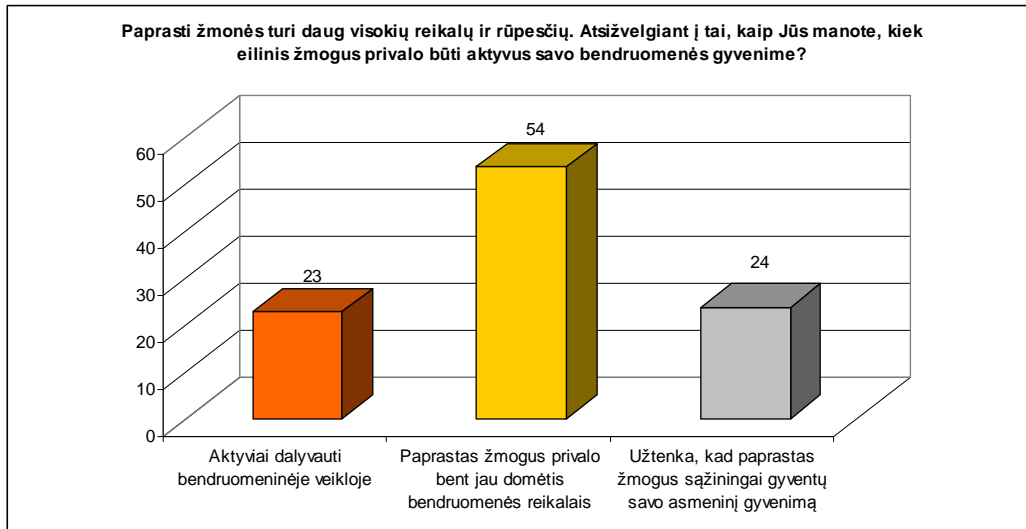
Tyrimo rezultatai, pateikti 12 paveiksle, rodo, kad dalyvavimo nuostata yra būdinga nedidelei daliai Lietuvos gyventojų (23 proc.) - daugumai būdinga nuostata viešaisiais reikalais domėtis, bet veikti minimaliai. Tačiau tokie rezultatai neturėtų stebinti: palyginę juos su XX a. 6 dešimtmetyje darytais G. Almondo ir S. Verbo tyrimais matysime, jog Lietuvos situacija yra labai panaši į tuometinės Vokietijos, dar tik besivadavusios iš pototalitarinės visuomenės būklės (nuostatai, kad kiekvienas pilietis turi būti aktyvus savo bendruomenėje, Vokietijoje tuomet pritarė 22 proc. gyventojų)⁴.

³ Gabriel Almond and Sidney Verba, *The Civic Culture. Political attitudes and democracy in five nations*. Newbury, London, New Delhi: Sage Publications, 1989 [1963].

⁴ Ten pat, p. 127.

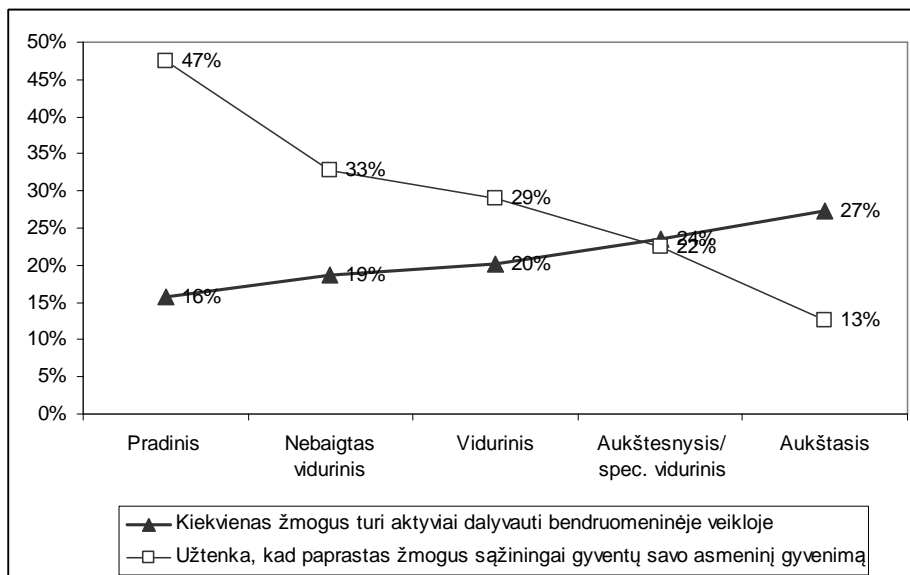

12 pav. Dalyvavimo nuostata Lietuvos visuomenėje

Labiau dalyvavimo norma yra paplitusi jau įvardintose grupėse, turinčiose daugiausia pilietinio veikimo potencialo: labiau išsimokslinusių, besimokančių ir dirbančių, didmiesčių gyventojų kategorijose. Didžiausią įtaką dalyvavimo nuostatai turi išsimokslinimas (žr. 13 pav.).

13 pav. Gyventojų dalyvavimo nuostata pagal išsimokslinimą

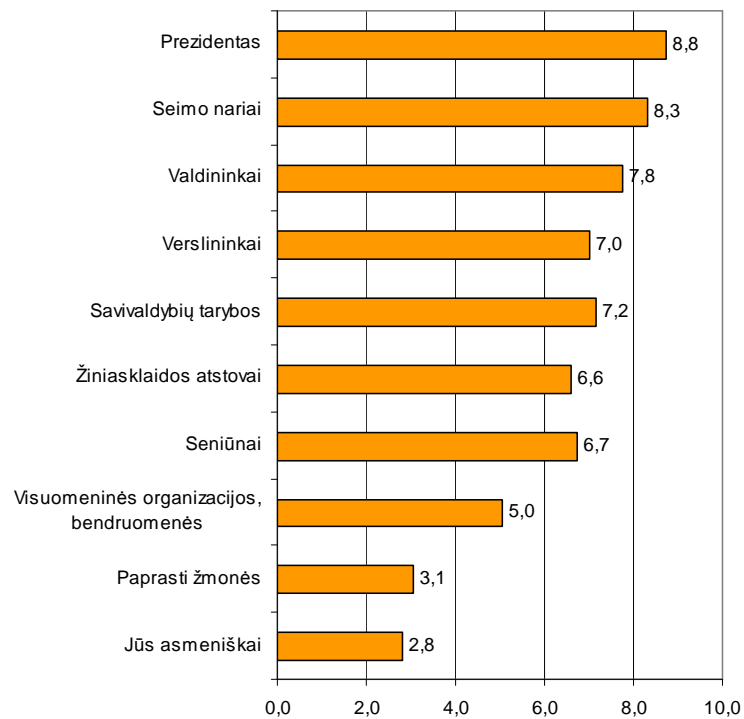
4. Pilietinės įtakos suvokimas ir subjektyvus politinio veiksmingumo vertinimas

Lietuvos gyventojų pilietinės įtakos suvokimas pilietinės galios tyrime matuojamas pateikiant respondentams klausimą: „Įvairios visuomenės grupės turi skirtingas galias priimančias sprendimus, darančias įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. Įvertinkite įvairių grupių galią daryti įtaką sprendimų priėmimui naudodamiesi 10 balų skale, kur 1 reiškia „Neturi jokios įtakos“, o 10 – „Turi labai didelę įtaką““. Apklausoje respondantai buvo prašomi įvertinti, kiek įtakos priimančias sprendimus turi: 1) patys asmeniškai; 2) paprasti žmonės; 3) visuomeninės organizacijos, bendruomenės; 4)

žiniasklaidos atstovai; 5) verslininkai; 6) Seimo nariai; 7) valdininkai; 8) Prezidentas; 9) seniūnai ir 10) savivaldybių tarybos.

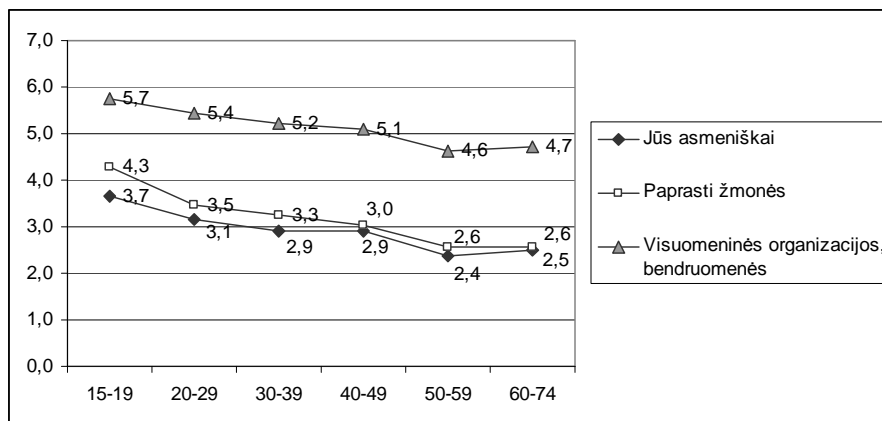
Pagal 2010 metų tyrimo rezultatus, Lietuvos gyventojų nuomone, priimant visai šaliai ar atskiroms visuomenės grupėms svarbius sprendimus daugiausia įtakos turi Prezidentas, Seimo nariai ir valdininkai (žr. 14 pav.). Kaip ir praėjusius metais, gyventojai daugiausia galios šioje srityje suteikia Prezidentui. Vietinės valdžios institucijoms – savivaldybių taryboms ir seniūnams – gyventojai priskiria mažiau galios nei nacionalinei valdžiai (ji vidutiniškai vertinama 7 iš 10 balų). Panašiai gyventojai vertina ir verslininkų bei žiniasklaidos įtaką priimant visai šaliai svarbius sprendimus. Mažiausiai įtakos, žmonių įsitikinimu, turi eiliniai šalies piliečiai.

14 pav. Įvairių visuomenės grupių įtakos vertinimo vidurkiai

Kaip rodo visų iki šiol atliktų Pilietinės galios tyrimų duomenys, didžiausią įtaką gyventojų nuostatai dėl jų pačių, eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų galios turi amžius: kuo jaunesni gyventojai, tuo optimistiškiau jie vertina savo pačių, kitų eilinių piliečių ir pilietinių organizacijų įtaką, kuo vyresni – tuo pesimistiškiau (2010 metų duomenys pateikti 15 pav.). Skirtingo amžiaus gyventojų nuomonė apie valdžios institucijų įtaką priimant visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms svarbius sprendimus, statistiškai reikšmingai nesiskiria.

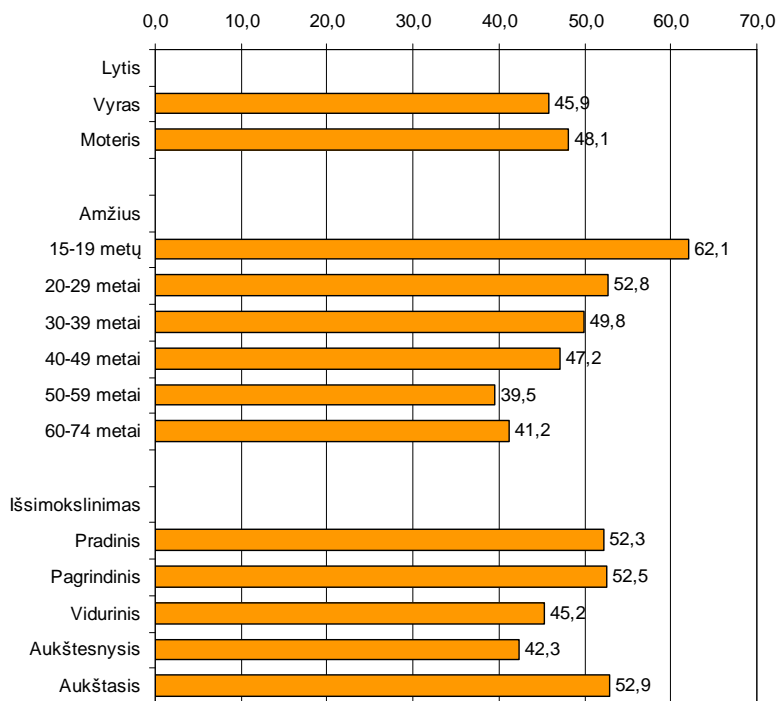
15 pav. Pilietinės įtakos rodiklių vidurkiai pagal amžiaus grupes

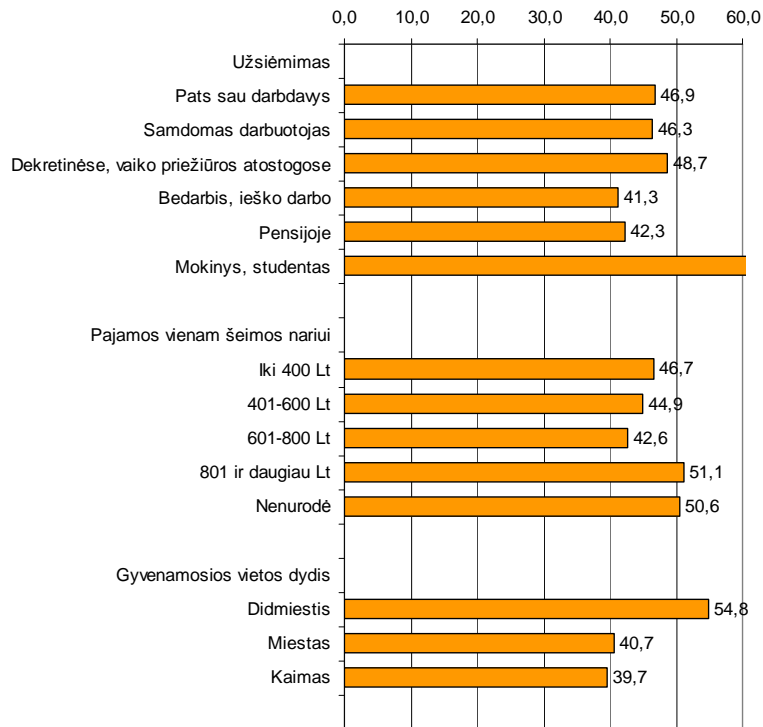
Pilietinės įtakos suvokimas taip pat priklauso nuo išsimokslinimo, užimtumo, pajamų, gyvenamosios vietos, tautybės: didesnę eilinių piliečių galią paveikti valdžios priimamus sprendimus išvelgia gyventojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, besimokantys ir dirbantys, gaunantys didesnes pajamas, gyvenantys didmiesčiuose, lietuvių tautybės. Šias tendencijas gerai iliustruoja pilietinės įtakos suvokimo indekso reikšmių analizės pagal socialines-demografines charakteristikas rezultatai (žr. 16 ir 17 pav.).

Glaustai primenant, pilietinės įtakos suvokimo indeksas yra sukonstruojamas iš trijų rodiklių, matuojančių Lietuvos gyventojų suvokimą apie savo pačių, kitų eilinių piliečių bei visuomeninių organizacijų turimą galią. Indeksas įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 2 priede). 2010 metais šio indekso reikšmių vidurkis - 47,0. Palyginus su 2009 metų reikšme - 43,6, - matome nedidelį potencialo padidėjimą. Šį pokytį lėmė šiek tiek didesnis savo pačių ir kitų eilinių piliečių įtakos įvertinimo vidurkis (savo pačių įtakos vertinimo vidurkis 2009 metais buvo 2,5, o 2010 – 2,8; kitų piliečių – 2009 metais – 2,8, o 2010 – 3,1).

16 pav. Pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

17 pav. Pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

Be šio standartinio indekso, 2010 metų tyrime buvo papildomai taikyta skalė, matuojanti kitą svarbų piliečių galiai aspektą – subjektyvų savo politinės kompetencijos vertinimą. Jeigu pilietinės įtakos suvokimo skalė atskleidžia, ką Lietuvos žmonės mano apie pilietinio veikimo veiksmingumą, tai savo politinio veiksmingumo vertinimas gali parodyti, kiek žmonės subjektyviai jaučiasi pasirengę aktyviam išitraukimui ir dalyvavimui politinėje veikloje, politinių sprendimų priėmimo procesuose. Tyrime respondentai buvo klausiami, ar jie visiškai sutinka, sutinka, nei taip, nei ne, nesutinka, ar visiškai nesutinka su keturiais teiginiais:

1. Manau, kad esu pakankamai kompetentingas dalyvauti politiniame gyvenime.
2. Manau, kad turiu gerą supratimą apie svarbiausias problemas mūsų šalyje.
3. Manau, kad galėčiau neblogiau atlikti politines pareigas valstybėje nei dauguma kitų žmonių.
4. Manau, kad išmanau apie politiką ir valdymą geriau nei dauguma žmonių.

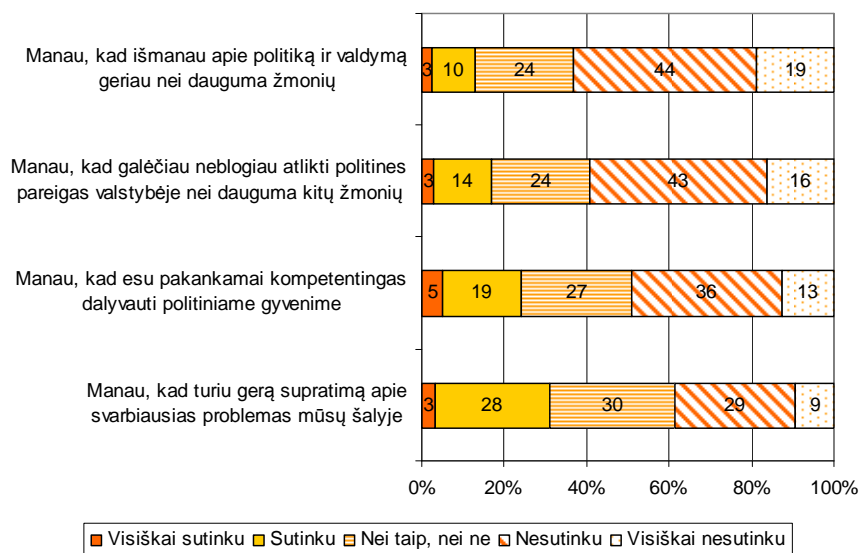
Šie teiginiai buvo suformuluoti remiantis JAV mokslininkų rekomenduojama 4 punktų vidinio veiksmingumo (angl. *internal efficacy*) matavimo skale, kuri vertinama kaip patikima ir kokybiška⁵.

2010 metų tyrimo duomenys apie Lietuvos žmonių subjektyvų savo politinės kompetencijos vertinimą rodo, kad dauguma gyventojų labai skeptiškai vertina savo gebėjimus suprasti ir aktyviai dalyvauti politiniame šalies gyvenime (žr. 18 pav.): tik 32 proc. gyventojų mano, kad gerai išmano svarbiausias šalies problemas, 24 proc. – kad yra pakankamai kompetentingi dalyvauti politiniame gyvenime, 17 proc. – kad galėtų neblogiau atlikti politines pareigas valstybėje nei dauguma kitų žmonių, 13 proc. – kad išmano apie politiką ir valdymą geriau nei dauguma žmonių. Šie rodikliai tarpusavyje koreliuoja sudarydami ranginę subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo skalę,

⁵ Richard G. Niemi, Stephan C. Craig, Franko Mattei, Measuring Internal Political Efficacy in the 1988 National Election Study. *The American Political Science Review*, Vol. 85, No. 4, 1991, pp. 1407 – 1413.

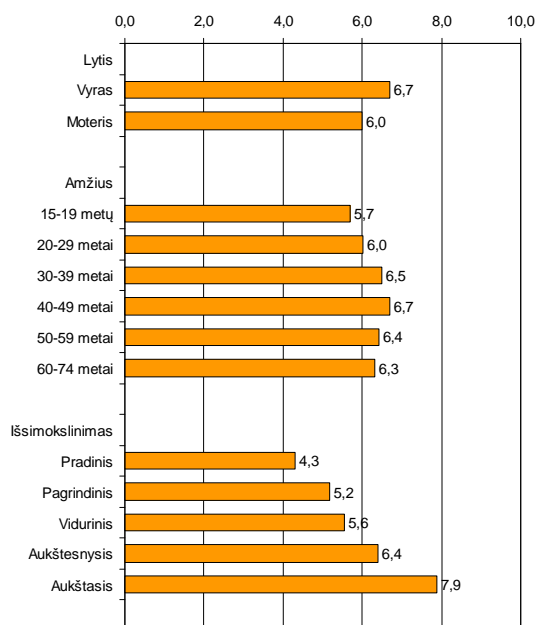
kurios reikšmės išsidėsto ta tvarka, kuria yra pateiktos 18 paveiksle (t.y. nuo apatinės reikšmės iki viršutinės).

18 pav. Lietuvos gyventojų subjektyvus savo politinės kompetencijos vertinimas

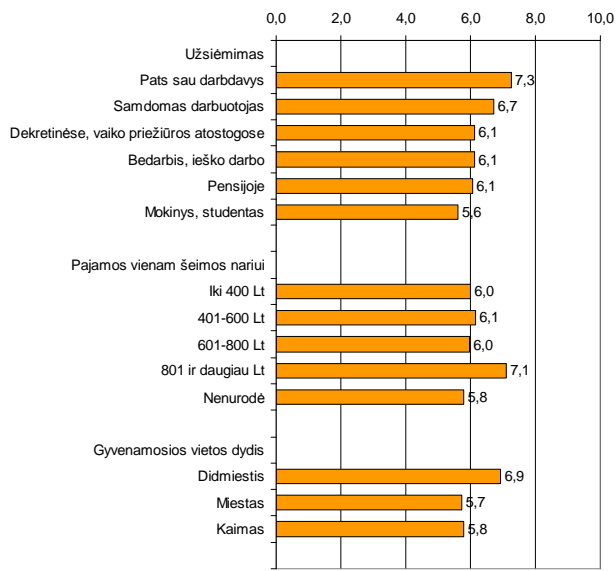
Visus keturis rodiklius sujungus į vieną subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo indeksą⁶, galime palyginti skirtingas gyventojų socialines-demografines grupes pagal šį rodiklį. Kaip matome iš duomenų, pateikiamų 19 ir 20 pav., geriau nei moterys savo politinę kompetenciją vertina vyrai gyventojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą - geriau nei mažiau išsimokslinę; darbingo amžiaus dirbantys žmonės - geriau nei ekonomiškai neaktyvūs jauniausi arba vyriausi šalies gyventojai, turintys didesnes pajamas - geriau nei mažiau pasiturintys.

19 pav. Subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

⁶ Subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo indeksas sukuriamas sudedant keturių rodiklių reikšmes, prieš tai jas sukodavus nuo 0 iki 4 (0 – visiškai nesutinka, 1 – nesutinka, 2 – nei taip, nei ne, 3 – sutinka, 4 visiškai sutinka). Indeksas įgyja reikšmes nuo 0 iki 16.

20 pav. Subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

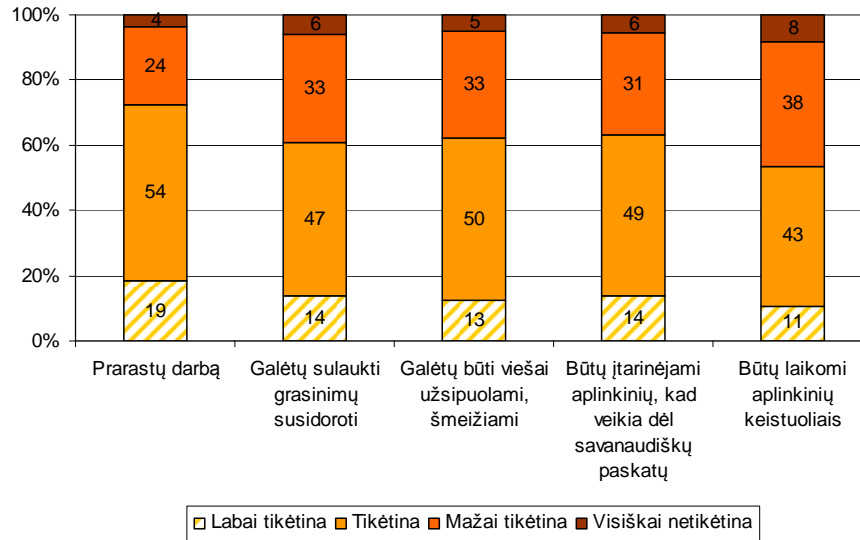

5. Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas

Siekiant sužinoti, kaip žmonės vertina rizikas, susijusias su pilietinėmis veiklomis, pilietinės galios tyrime respondentai klausiami: „Jūsų manymu, ar labai tikėtina, tikėtina, mažai tikėtina, ar visiškai netikėtina, kad gyventojai, kurie šiandien Lietuvoje inicijuoja ar aktyviai dalyvauja pilietinėse akcijose, veiklose susidurtų su šiomis problemomis: 1) prarastų darbą; 2) būtų laikomi aplinkinių keistuoliu; 3) galėtų būti viešai užsipuolami, šmeižiami; 4) būtų įtarinėjami aplinkinių, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų; 5) galėtų susilaukti grasinimų susidoroti.“ Kiekvienos iš šių grėsmių tikėtinumą respondentai buvo prašomi įvertinti atskirai.

2010 metų tyrimo duomenys apie pilietinių veiklų grėsmių vertinimą rodo, kad šioje dimensijoje mūsų visuomenėje pokyčiai nevyksta: 7 iš 10 gyventojų mano, kad žmogus, mūsų šalyje aktyviai dalyvaujantis pilietinėje veikloje, gali dėl šios veiklos prarasti darbą, 6 iš 10 gyventojų mano, jog pilietišškai aktyvus gyventojas gali susilaukti grasinimų susidoroti, būti viešai užsipuolamas, ar aplinkinių įtarinėjamas, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų, 5 iš 10 gyventojų mano, kad toks žmogus bendruomenei gali atrodyti keistuolis (žr. 21 pav.).

21 pav. Rizikų, susijusių su dalyvavimu pilietinėse veiklose, vertinimas.

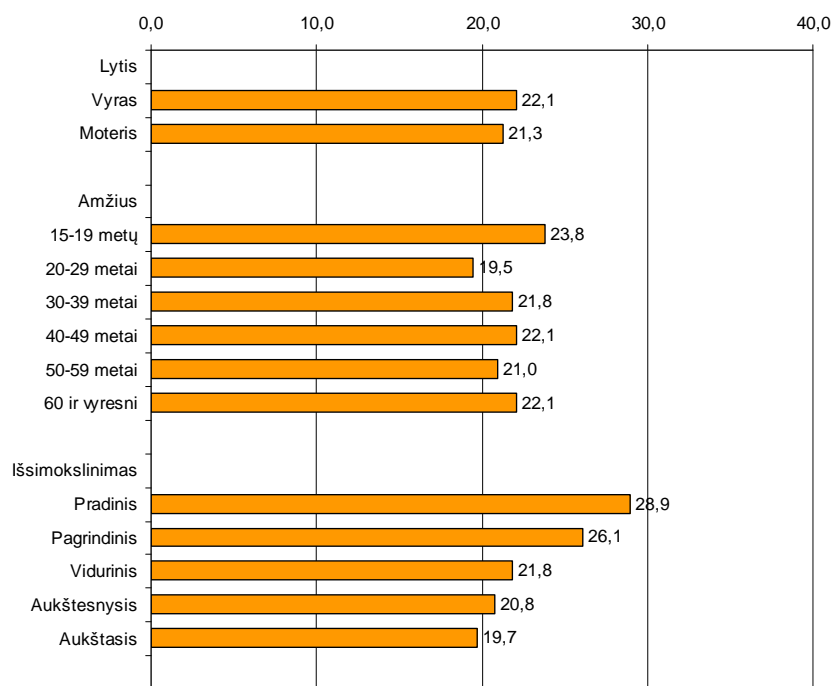

Socialiniai-demografiniai veiksniai mažiau padeda suprasti skirtumus tarp gyventojų šioje dimensijoje nei jau anksčiau aptartose pilietinės galios dimensijose – domėjimosi viešaisiais reikalais, aktyvumo, potencialaus aktyvumo ar pilietinės įtakos suvokimo rodiklių reikšmes. Kadangi apžvelgiant nuo 2007 metų kasmet atliekamų pilietinės galios tyrimų duomenis skirtumai tarp jaunesnių ir vyresnių gyventojų, kaimo ir miestų gyventojų, daugiau ir mažiau išsimokslinusių, o taip pat pagal kitas charakteristikas grupuojamų gyventojų nėra sistemingi, tiksliausia išvada šiuo metu būtų tokia, kad lytis, amžius, išsimokslinimas, gyvenamoji vieta, užimtumo statusas, pajamos ar tautybė neturi reikšmingos įtakos tam, kaip gyventojai vertina įvairias grėsmes nukentėti nuo pilietinių veiklų.

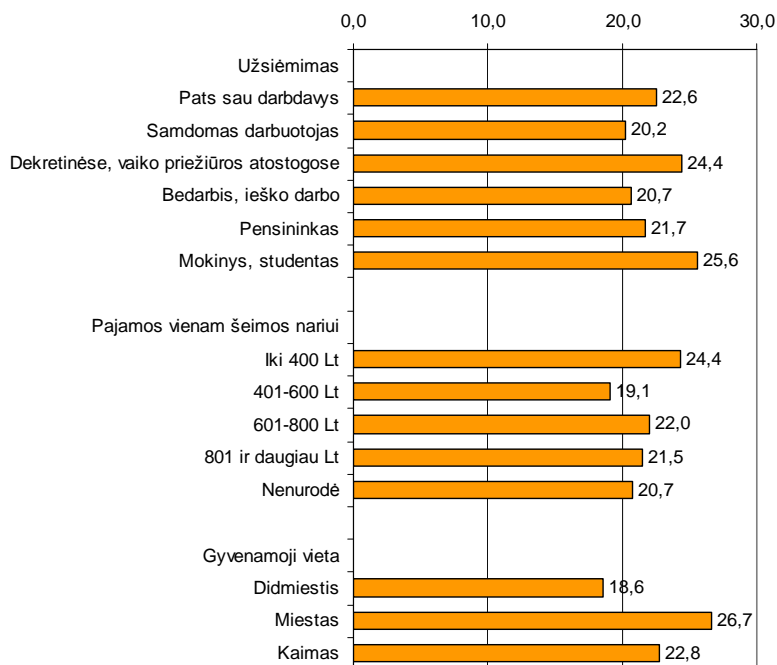
Kaip ir kitose pilietinės galios dimensijose, penki rizikos vertinimo rodikliai yra sujungiami į pilietinės veiklos rizikų vertinimo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 2 priede). Didesnės reikšmės nurodo, kad gyventojai nemato tokių pavojų, o mažesnės, atvirkščiai, žymi gyventojų nuomonę, jog su šiomis problemomis yra tikėtina susidurti užsiimant pilietine veikla. 2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkis – 21,7. Palyginę šią indekso reikšmę su 2009 metų duomenimis, galime teigti, kad per pastaruosius metus gyventojų požiūris į pilietinės veiklos rizikas reikšmingai nepakito.

Kaip paprastai, pateikiame indekso reikšmių pasiskirstymą pagal socialines-demografines charakteristikas. Tačiau, kaip ką tik buvo minėta, šiuos skirtumus yra sunku prasmingai interpretuoti, nes jie nėra sistemingi.

22 pav. Pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

23 pav. Pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

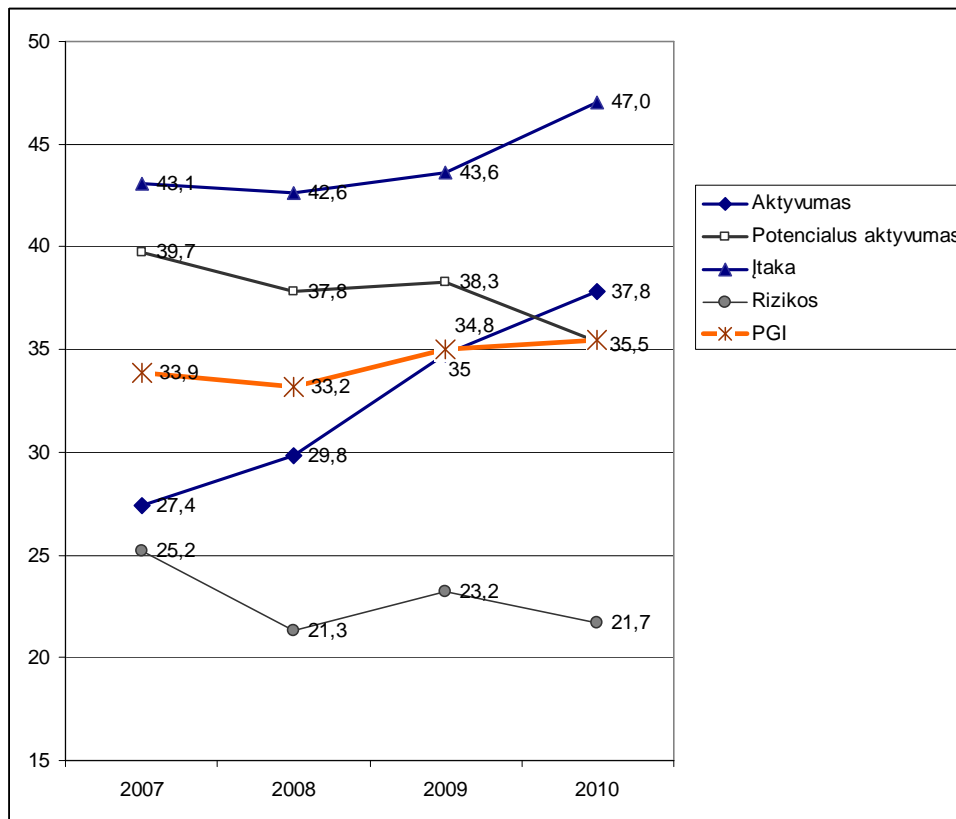
6. Pilietinės galios indeksas

Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas yra sudaromas iš keturių anksčiau aptartų rodiklių – esamo pilietinio aktyvumo indekso, potencialaus pilietinio aktyvumo indekso, pilietinės įtakos suvokimo indekso ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indekso. Šis indeksas įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnis indekso paskaičiavimo aptarimas pateikiamas 2 priede).

2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinės galios (PGI) indekso vidurkis – 35,5 iš 100 galimų. Išvada – visuomenės pilietinis pajėgumas yra menkas, tačiau taip teigiant svarbu atkreipti dėmesį į vieną aspektą.

Lyginami šių metų rezultatus su visų ankstesnių metų pilietinės galios tyrimų duomenimis, matome, kad per pastaruosius ketverius metus bendra Lietuvos visuomenės pilietinė galia nors ir labai nežymiai, bet nuolat kito į gerąją pusę, t.y. didėjo (žr. 24 pav.). Žvelgiant į dinamiką atskirose pilietinės galios dimensijose, didžiausias augimas pastebimas pilietinio aktyvumo indekso reikšmių kaitoje: per ketverius metus gyventojų aktyvumas išaugo nuo 27,4 iki 37,8 iš 100 galimų. Dalyvavimas veikloje, savo ruožtu, ilgainiui gali brandinti gyventojų pasitikėjimą savo jėgomis, tikėjimą, kad eiliniai piliečiai gali turėti įtakos priimant sprendimus, kurie svarbūs visai visuomenei ar atskiroms jų grupėms. Kita vertus, pati socialinė aplinka, kurioje žmonės įsitraukia ir dalyvauja pilietinėse veiklose, kaip rodo rizikų indekso rodiklio dinamika, vis dar išlieka nelabai palanki pilietišškai aktyviems žmonėms.

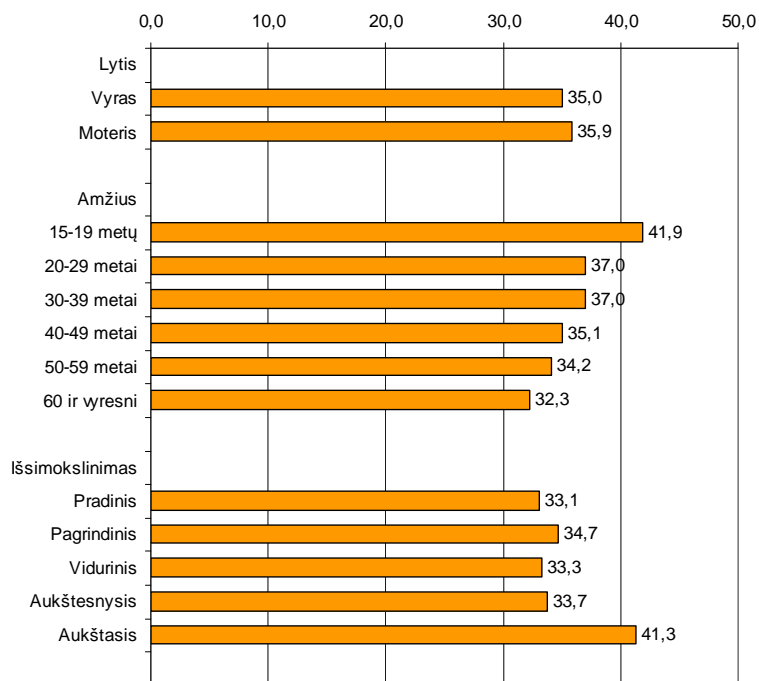
24 pav. Pilietinės galios indekso ir jo sudedamųjų dalių dinamika 2007-2010 metais.

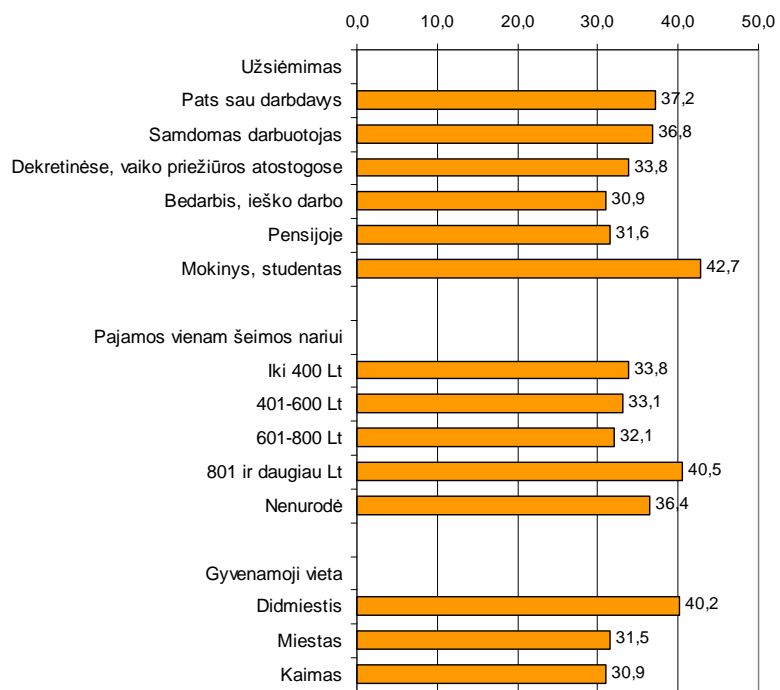
Kita vertus, 2010 metų indekso reikšmė nerodo, kad Lietuvos visuomenei būtų būdinga didelė pilietinė galia. 35 iš 100 galimų balų leidžia kalbėti tik apie menką visuomenės pilietinį pajėgumą.

2010 metų Pilietinės galios indekso duomenys pagal socialines-demografines charakteristikas yra pateikiami 25 ir 26 paveiksluose. Kaip ir ankstesniais metais, iš tyrimo duomenų matome, kad daugiau pilietinės galios mūsų visuomenėje turi jaunesni, labiau išsimokslinę, dirbantys ir besimokantys, didesnes pajamas turintys šalies gyventojai.

25 pav. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

26 pav. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

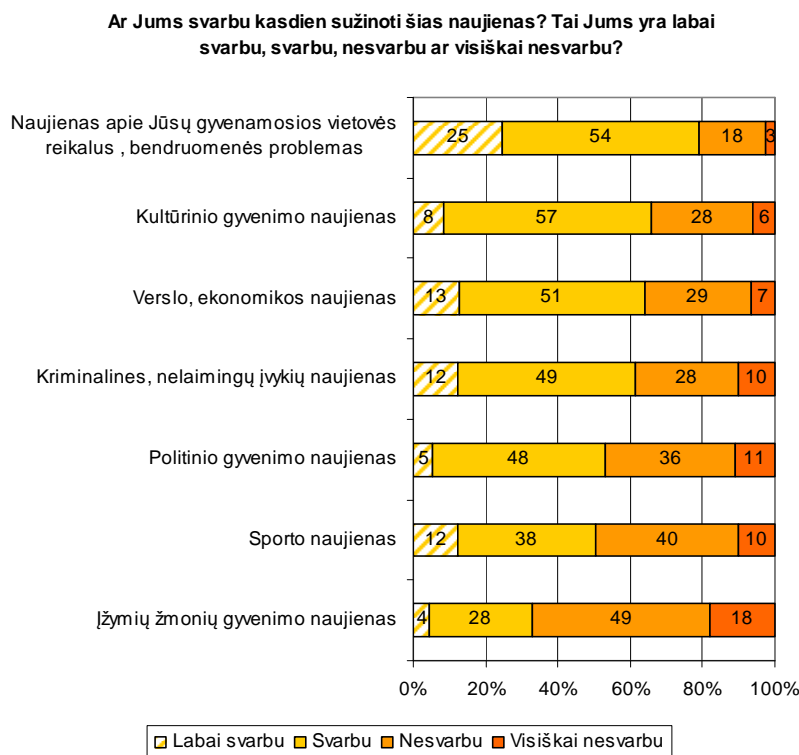
II. Lietuvos jaunimo pilietinės galios indeksas

Pirmoje ataskaitos dalyje ne kartą atkreipėme dėmesį į amžiaus įtaką gyventojų pilietinei galiai. Šioje dalyje pamėginsime išsamiau atskleisti Lietuvos jaunimo pilietiškumo bruožus, lyginant juos su visos visuomenės būkle. Kaip buvo minėta pratarinėje, 2010 metų tyrime buvo apklausta padidinta 15-29 metų žmonių imtis (N = 339). Šios amžiaus grupės žmonės užaugo jau nepriklausomoje Lietuvoje. Ar ir kaip jų pilietinė galia skiriasi nuo vyresnių šalies gyventojų pilietinės galios?

1. Domėjimasis viešaisiais reikalais

Lietuvos jaunimą, kaip ir vyresnius Lietuvos gyventojus, labiausiai domina naujienos apie gyvenamosios vietovės reikalus ir bendruomenės problemas: šias naujienas svarbu sužinoti 8 iš 10 jaunų žmonių. Kitos naujienos yra rečiau įdomios mūsų jaunimui. Kultūrinio gyvenimo ir verslo, ekonomikos naujienas kasdien svarbu sekti 6 iš 10, o politinio gyvenimo naujienas – tik pusei jaunų šalies gyventojų.

27 pav. Jaunimo domėjimasis viešaisiais reikalais

Jaunimas nuo vyresnių šalies gyventojų skiriasi mažesniu domėjimusi keturiomis naujienų grupėmis (žr. 1 lentelę).

Pirma, jaunimo grupėje yra 20 proc. mažesnė besidominčių politiniu šalies gyvenimu dalis nei vyresnių gyventojų grupėje.

Antra, jaunimas taip pat rečiau domisi naujienomis apie gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas (visoje visuomenėje besidominčių jomis yra 93 proc., o jaunimo grupėje – 79 proc.).

Trečia, skirtingai nei vyresni gyventojai, mažesnė dalis jaunimo domisi įžymių žmonių gyvenimo naujienomis ir kriminalinėmis bei nelaimingų įvykių naujienomis (atitinkamai 67 ir 61 proc.).

1 lentelė. Domėjimosi viešojo gyvenimo naujienomis skirtumai tarp Lietuvos jaunimo ir vyresnių šalies gyventojų

Naujienų grupės:	Labai svarbu + svarbu kasdien sužinoti naujienas		
	Jaunimas (15-29 metų)	30 metų ir vyresni gyventojai	Jaunimo ir vyresnių Lietuvos gyventojų procento skirtumas
	%	%	% - %
Įžymių žmonių gyvenimo naujienas	33	49	-16
Sporto naujienas	50	49	1
Verslo, ekonomikos naujienas	64	66	-2
Kriminalinės, nelaimingų įvykių naujienas	61	70	-9
Politinio gyvenimo naujienas	53	73	-20
Kultūrinio gyvenimo naujienas	66	70	-4
Naujienas apie Jūsų gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas	79	93	-14

15-29 metų Lietuvos jaunimas, žinoma, nėra homogeniška grupė: kai kurie jų yra dar mokyklinio amžiaus, nesulaukę pilnametystės, kiti jau kurį laiką gyvena savarankiškai, yra pabaigę mokslus, dirba. Todėl mėginant tiksliau suprasti jauniausios Lietuvos gyventojų kartos pilietiškumą, pravartu pažvelgti, kokie socialiniai-demografiniai veiksniai gali turėti įtakos pilietinėms nuostatomis ir dalyvavimui būtent šioje amžiaus grupėje.

Politinėmis naujienomis daug rečiau domisi 15-19 metų (44 proc.) nei 20-29 metų (58 proc.) žmonės, moksleiviai ir studentai – rečiau nei dirbantis jaunimas (49 proc. ir 60 proc. atitinkamai). Domėjimuisi politinėmis naujienomis didelę įtaką turi jau įgytas išsimokslinimo lygis: apie politinį gyvenimą kasdien svarbu sužinoti 71 proc. jaunų žmonių, kurie pabaigė aukštąsias mokyklas, 48 proc. pabaigusius profesines mokyklas, 58 proc. turintiems vidurinį išsimokslinimą, ir tik 37 proc. - nebaigtą vidurinį.

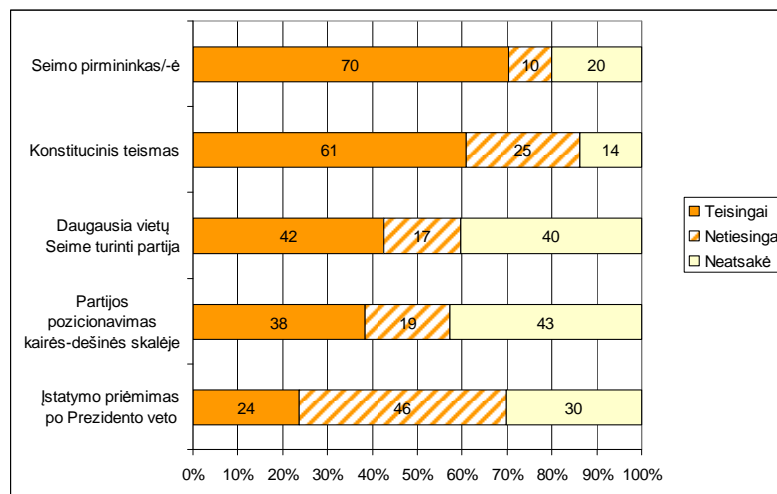
Pasiektas išsimokslinimo lygis turi didelę įtaką ir domėjimuisi verslo naujienomis. Kitas veiksnys – amžius: 15-19 metų grupėje besidominčių verslo naujienomis yra 48 proc., o 20-29 metų – 74 proc. Užimtumo statusas taip pat diferencijuoja jaunus žmones pagal domėjimąsi šiomis naujienomis: jomis besidomintys moksleiviai, studentai sudaro 56 proc., o dirbančių kategorijoje tokių yra 77 proc. Verslo naujienomis taip pat dažniau domisi didmiesčiuose gyvenantis jaunimas (71 proc.) nei mažesnių miestų ar kaimo vietovių jaunimas.

Lytis padeda paaiškinti domėjimosi kultūriniu gyvenimu skirtumus: šiomis naujienomis domisi 77 proc. merginų ir 55 proc. vaikinų. Be to, jaunos moterims labiau nei vyrams rūpi naujienos apie vietinės bendruomenės problemas (atitinkamai 87 proc. ir 71 proc.). Lytis taip pat yra svarbus veiksnys aiškinant domėjimąsi sporto naujienomis ir įžymių žmonių gyvenimo naujienomis: pastarosiomis du kartus dažniau domisi merginos, savo ruožtu sporto naujienomis du kartus dažniau domisi vaikinai.

Pagal pasitikėjimą Lietuvos žiniasklaida, Lietuvos jaunimas visiškai nesiskiria nuo visų šalies gyventojų. Tik pusė jaunų žmonių (52 proc.), mano, kad Lietuvos žiniasklaida suteikia patikimas žinias apie šalies valdžios darbą ir priimamus sprendimus, 40 proc. įsitikinę, kad žiniasklaida negalima pasitikėti.

Daug ryškesnius skirtumus, palyginus su domėjimosi viešaisiais reikalais rodikliais, tarp vyresnių gyventojų ir jaunimo atskleidžia politinio išprusimo rodikliai. Šioje srityje Lietuvos jaunimui daug prasčiau sekasi nei vyresniems žmonėms. Kas yra LR Seimo pirmininkė, žino 7 iš 10 jaunų žmonių, kokios yra Konstitucinio teismo funkcijos – 6 iš 10, kokia partija laimėjo paskutinius rinkimus į LR Seimą ir kaip pozicionuoti šią partiją kairės-dešinės skalėje - mažiau nei pusė jaunimo (žr. 28 pav.).

28 pav. Lietuvos jaunimo politinis išprusimas

Lyginant su vyresniais gyventojais, daug mažesnė jaunimo dalis gali teisingai atsakyti į daugumą politines žinias matuojančių klausimų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Politinio išprusimo skirtumai tarp Lietuvos jaunimo ir vyresnių šalies gyventojų

	Teisingai atsakė į klausimą		
	Jaunimas (15-29 metų)	30 metų ir vyresni gyventojai	Jaunimo ir vyresnių šalies gyventojų procento skirtumas
	%	%	% - %
Įstatymo priėmimas po Prezidento veto	24	29	-5
Partijos pozicionavimas kairės-dešinės skalėje	38	63	-25
Daugiausia vietų Seime turinti partija	42	67	-25
Konstitucinis teismas	61	80	-19
Seimo pirmininkas/-ė	70	90	-20

Penkis politinio išprusimo rodiklius sujungus į vieną indeksą, įgyjantį reikšmes nuo 0 iki 5, lyginant šio indekso vidurkius skirtingose jaunimo kategorijose, pastebimi šie dėsningumai.

Pirma, 15-19 metų jaunimo vidurkis pagal politinį išprusimo lygį statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo 20-29 metų žmonių, nors pastarųjų vidurkis buvo šiek tiek didesnis (atitinkamai 2,2 ir 2,4).

Antra, pagal politinio išprusimo lygį skiriasi besimokantys ir dirbantys jauni žmonės. Būtent dirbančių jaunų žmonių vidurkis yra didesnis nei moksleivių ar studentų (2,7 ir 2,3).

Trečia, didžiausią įtaką jaunimo politiniam išprusimui turi išsimokslinimas: turinčių aukštąjį išsimokslinimą jaunimo grupėje šio indekso vidurkis yra 2,7, tuo tarpu kitose išsimokslinimo grupėse – apie 2,2.

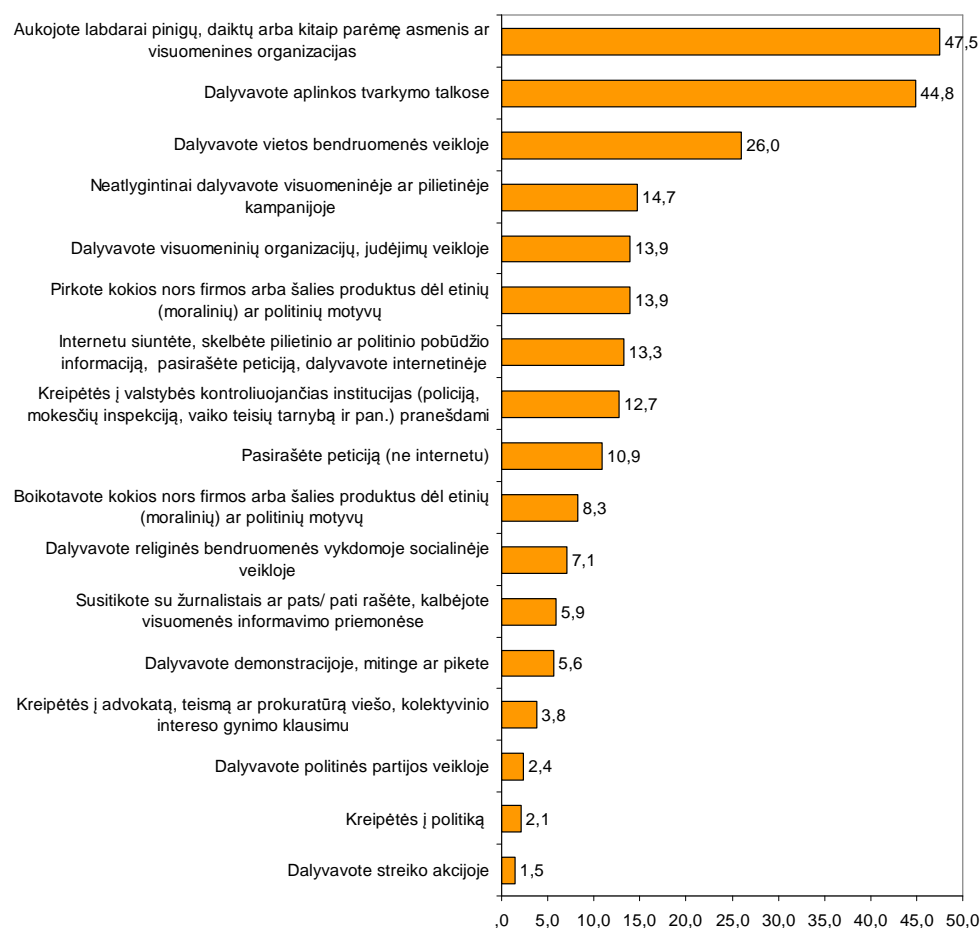
2. Pilietinis aktyvumas

Pilietinio aktyvumo srityje Lietuvos jaunimas nuo vyresnių šalies gyventojų skiriasi ne dalyvavimo apimtimi, bet turiniu.

Per pastaruosius metus nei vienoje tirtoje pilietinėje veikloje nedalyvavo 26 proc. jaunų Lietuvos žmonių. Tokia pati dalis nedalyvaujančių yra ir visoje visuomenėje. Panaši, lyginant su visa visuomene, yra ir dalyvaujančių dalis: vienoje veikloje dalyvavo 19 proc. jaunimo, dvejose – 16 proc., trijose – 12 proc., keturiose – 9 proc., penkiose ir daugiau – 18 proc.

Trys veiklos, sutelkiančios daugiausia jaunų žmonių, yra tokios pat kaip ir visoje visuomenėje: aukojimas labdarai, aplinkos tvarkymo talkos ir bendruomeninė veikla (žr. 29 pav.).

29 pav. Lietuvos jaunimo dalyvavimas pilietinėse veiklose (proc.)

Kalbant apie skirtumus tarp jaunų žmonių ir vyresnių gyventojų, iš pirmo žvilgsnio jie neatrodo labai dideli (žr. 3 lentelę). Pirmą, mažiau jaunų žmonių nurodė, kad dalyvauja trijose populiariausiose veiklose: aukoja labdarai, aplinkos tvarkymo talkose ir vietos bendruomenių veikloje. Antra, šiek tiek daugiau Lietuvos jaunimo dalyvauja visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje, pilietinėje veikloje, paremtoje naujų informacinių technologijų panaudojimu, ar vartojime, kuris remiasi politiniais ir etiniais motyvais.

3 lentelė. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų dalyvavimo įvairiose pilietinėse veiklose skirtumai

Veiklos	Jaunimas (15-29 metų)	30 metų ir vyresni gyventojai	Jaunimo ir vyresnių gyventojų procento skirtumas
Aukojote labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmėte asmenis ar visuomenines organizacijas	47	57	-10
Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose	45	51	-6
Dalyvavote vietos bendruomenės veikloje	26	36	-10
Internetu siuntėte, skelbėte pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, pasirašėte peticiją, dalyvavote internetinėje politinėje diskusijoje, grupėje	13	7	7
Pirkote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų	14	8	6
Neatlygintinai dalyvavote visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje	15	7	8
Dalyvavote visuomeninių organizacijų veikloje	14	10	4

Tačiau daug daugiau išvalgų apie jaunų žmonių dalyvavimą pilietinėje veikloje pateikia 15-19 metų ir 20-29 metų amžiaus grupių palyginimas (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Dviejų jaunimo amžiaus grupių dalyvavimo įvairiose pilietinėse veiklose palyginimas.

Veiklos	15-19 metų	20-29 metų	Skirtumas
Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose	57,5	36,6	20,9
Dalyvavote vietos bendruomenės veikloje	34,3	20,5	13,8
Neatlygintinai dalyvavote visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje	18,7	12,2	6,5
Dalyvavote visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje	16,4	12,2	4,2
Dalyvavote religinės bendruomenės vykdomoje socialinėje veikloje	11,2	4,4	6,8
Dalyvavote demonstracijoje, mitinge ar pikete	7,5	4,4	3,1
Kreipėtės į valstybės kontroliuojančias institucijas (policiją, mokesčių inspekciją, vaiko teisių tarnybą ir pan.) pranešdami apie įstatymų pažeidimus	5,2	17,6	-12,4
Aukojote labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmėte asmenis ar visuomenines organizacijas	41,8	51,2	-9,4
Pasirašėte peticiją (ne internetu)	8,2	12,7	-4,5
Boikotavote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų	6,0	9,8	-3,8
Pirkote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų	12,7	14,6	-1,9
Internetu siuntėte, skelbėte pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, pasirašėte peticiją, dalyvavote internetinėje politinėje diskusijoje, grupėje	11,9	14,1	-2,2
Susitikote su žurnalistais ar pats/ pati rašėte, kalbėjote visuomenės informavimo priemonėse	5,2	6,3	-1,1
Kreipėtės į advokatą, teismą ar prokuratūrą viešo, kolektyvinio intereso gynimo klausimu	,7	5,9	-5,2
Kreipėtės į politiką	,7	2,9	-2,2
Dalyvavote politinės partijos veikloje	,7	3,4	-2,7
Dalyvavote streiko akcijoje	1,5	1,5	0

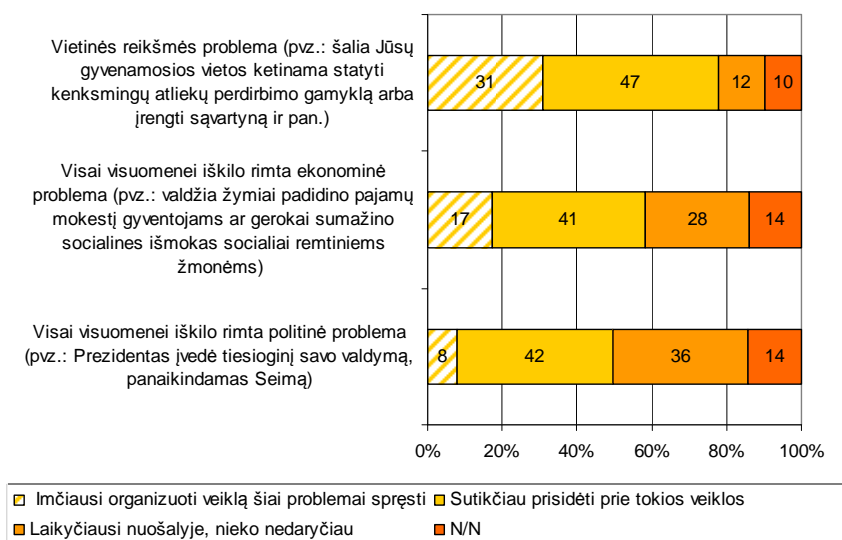
Tyrimo duomenys rodo, kad reikšmingai skiriasi mokyklinio amžiaus ir bendrojo lavinimo mokyklas jau pabaigusio jaunimo pilietinis aktyvumas. Mokyklinio amžiaus jaunuoliai aktyviau dalyvauja aplinkos tvarkymo talkose, bendruomeninėje veikloje, religinių bendruomenių vykdomoje socialinėje veikloje nei bendrojo lavinimo mokyklas pabaigę jaunuoliai. Šioje amžiaus grupėje taip pat yra daugiau dalyvaujančiųjų visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje. Tokios veiklos kaip dalyvavimas politinių partijų veikloje, kreipimasis į politiką, kreipimasis į teisėtvarkos ir teisėsaugos institucijas kolektyvinio intereso gynimo klausimu, šioje amžiaus grupėje neegzistuoja arba beveik neegzistuoja. Jos atsiranda tik vyresnėje – 20-29 metų amžiaus – grupėje. Savo ruožtu pastarojoje jaunimo amžiaus grupėje, kurioje yra daugiau dirbančių, yra didesnis aktyvumas tose veiklose, kurios priklauso nuo finansinio asmens savarankiškumo: tai vartojimas, paremtas politiniais ir etiniais motyvais, aukojimas labdarai. Analogiškus dėsningumus atskleidžia ir besimokančio bei dirbančio jaunimo palyginimas.

Beje, taip pat labai svarbu pabrėžti, kad analizuojant tik jaunimo imtį, pastebima tokia pati stipri išsimokslinimo įtaka dalyvavimui pilietinėse veiklose, kaip ir analizuojant reprezentatyvios gyventojų imties duomenis: jaunimas, turintis aukštąjį išsimokslinimą beveik visose veiklose dalyvauja dažniau nei jaunimas, pasiekęs mažesnę išsimokslinimo lygį.

3. Dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas

Lietuvos jaunimo atsakymai į klausimus, skirtus pamatuoti pilietinės veiklos potencialą, atskleidžia tokias pat tendencijas kaip ir vyresnių šalies gyventojų duomenų analizė. Daugiausia jaunų žmonių (78 proc.) imtųsi organizuoti veiklą ar prisidėtų prie tokios veiklos, jeigu susidurtų su vietinės reikšmės problema. Mažiau verta pastangų imtis veiklos jauniems žmonėms atrodo visuomenei iškilusi rimta ekonominė problema (ji paskatintų imtis veiklos 58 proc. jaunimo). Iškilus visai visuomenei rimtai politinei problemai, šią problemą mėgintų spręsti tik 50 proc. jaunų žmonių.

30 pav. Lietuvos jaunimo atsakymai į klausimą „Įsivaizduokite, kad staiga iškilo rimta politinė/ekonominė/vietinės reikšmės problema. Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?“

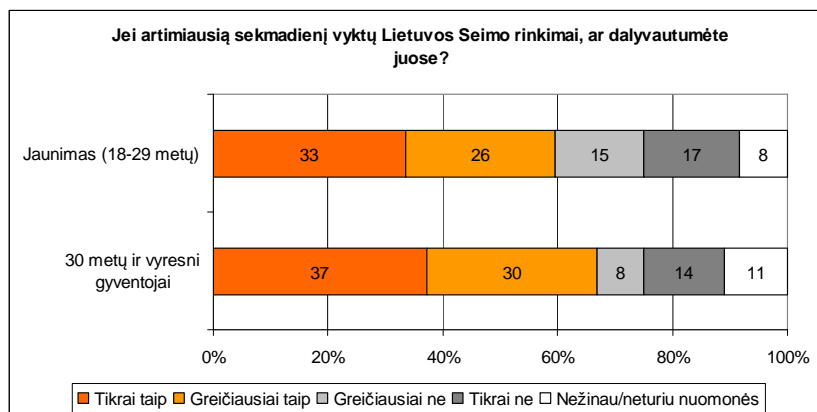
Ar skiriasi jauni Lietuvos gyventojai pagal nuostatas imtis veiklos tam tikrose situacijose nuo vyresnių šalies gyventojų?

2010 metų tyrimo duomenys atskleidžia vieną ryškų skirtumą: Lietuvos jaunimas (15-29 metų) dažniau nurodo, kad ne tik prisidėtų prie veiklos, bet ir imtųsi ją organizuoti, jeigu bendruomenėje, kurioje jie gyvena, iškiltų vietinės reikšmės problema (vyresnių nei 30 metų šalies gyventojų kategorijoje tokių žmonių dalis yra 16 proc. mažesnė nei jaunimo grupėje). Tarp jaunimo taip pat būtų šiek tiek daugiau organizatorių susidūrus su visai visuomenei aktualia ekonomine problema (šiuo atveju jaunimo ir vyresnių gyventojų duomenų skirtumas yra beveik du kartus mažesnis – 9 proc.) ar politine problema (atitinkamai – 5 proc.). Tačiau jauni gyventojai nesiskiria nuo vyresnių šalies žmonių, kurie liktų nuošalyje ar nežino, kaip pasielgtų, susidūrę su nurodytomis trimis hipotetinėmis problemomis.

Lyginant dviejų jaunimo amžiaus grupių duomenis, galima pastebėti, kad nuostata imtis veiklos dažniau yra būdinga mokyklinio amžiaus (15-19 metų) jaunimui nei 20-29 metų žmonėms. Pavyzdžiui, kad imtųsi organizuoti veiklą vietinės reikšmės problemai spręsti, teigė 35 proc. paauglių, ekonominei – 22 proc., politinei – 11 proc., tuo tarpu vyresnio jaunimo grupėje tokių atitinkamai buvo 28, 14 ir 6 proc. Tą pačią tendenciją atskleidžia ir besimokančio, ir dirbančio jaunimo palyginimas.

Nuo 2008 metų vertinant pilietinės veiklos potencialą nėra atsižvelgiama į gyventojų nuostatą dėl balsavimo rinkimuose į Seimą⁷. Tačiau, analizuojant Lietuvos jaunimo pilietiško bruožus, šis rodiklis yra ne mažiau svarbus nei ką tik aptartieji. Kadangi balsavimui rinkimuose yra svarbus amžius, tai jaunimo imtyje į analizę nebuvo įtraukti jaunesni nei 18 metų respondentai. 2010 metų tyrimo duomenys pagal šį rodiklį pateikti 31 paveiksle. Kaip matyti, jaunimui nėra būdinga tvirtesnė nuostata balsuoti rinkimuose į Seimą nei vyresniems šalies gyventojams. Netgi atvirkščiai, Lietuvos jaunimui šiek tiek dažniau yra būdinga nuostata nebalsuoti rinkimuose (32 proc.) nei vyresniems gyventojams (22 proc.).

31 pav. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų nuostata dalyvauti rinkimuose į Seimą, proc.

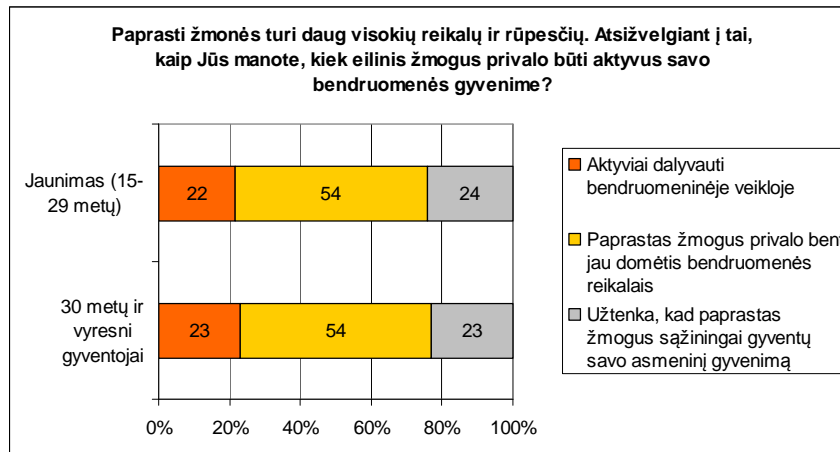

Lietuvos jaunimas taip pat nesiskiria nuo vyresnių gyventojų pagal dalyvavimo normą (žr. 32 pav.): tik 2 iš 10 15-29 metų amžiaus gyventojų mano, kad žmogus privalo aktyviai dalyvauti bendruomeninėje veikloje, o ne tik apsiriboti domėjimusi viešojo gyvenimo naujienomis ir balsavimu rinkimuose. Dalyvavimo norma nėra labiau paplitusi tarp gyventojų, kurie buvo ugdomi jau nepriklausomoje Lietuvoje.

Kita vertus, svarbu atkreipti dėmesį, kad pagal šį rodiklį skiriasi besimokantis ir dirbantis jaunimas, mokyklinio amžiaus ir vyresni: dalyvavimo nuostata dažniau būdinga 15-19 metų žmonėms, moksleiviams ir studentams.

⁷ Priežastys, kodėl šis rodiklis nėra įtrauktas į pilietinės galios indeksą, buvo paaiškintos dar 2008 metų leidinyje.

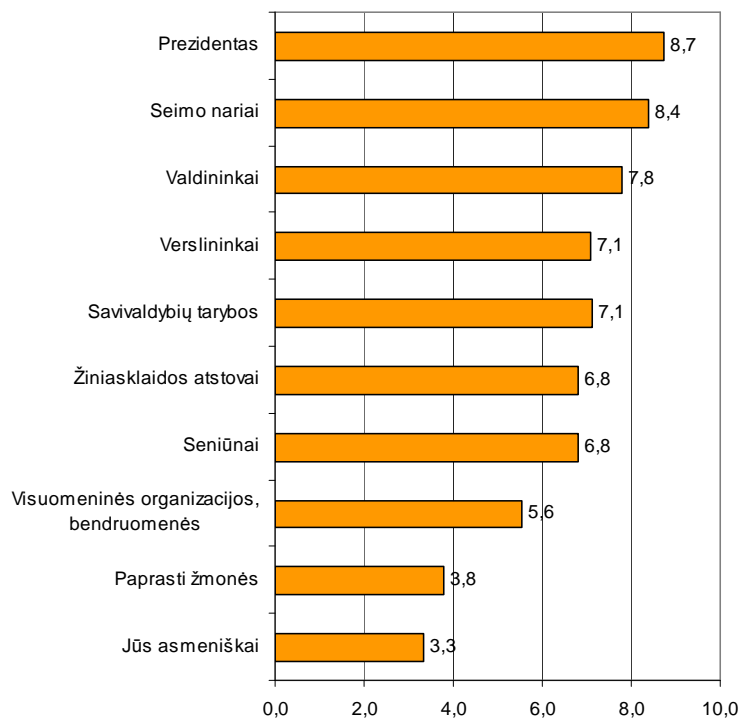
32 pav. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų dalyvavimo nuostata, proc.

4. Pilietinės įtakos suvokimas ir subjektyvus politinio veiksmingumo vertinimas

Lietuvos jaunimas pritaria vyresniems gyventojams, kad didžiausią įtaką priimant visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms svarbius sprendimus turi nacionalinė šalies valdžia – Prezidentas, Seimas, valdininkai. Mažiau įtakos turi vietinė valdžia, mažiausiai – visuomeninės organizacijos ir paprasti žmonės.

33 pav. Lietuvos jaunimo įvairių visuomeninių grupių įtakos vertinimo vidurkia

Tačiau skirtingai nei vyresniems šalies gyventojams, Lietuvos jaunimui yra būdingas optimistiškesnis požiūris į eilinių piliečių galią paveikti tokius sprendimus (žr. 5 lentelę): jaunimas labiau tiki tiek savo pačių, tiek kitų paprastų žmonių, tiek visuomeninių organizacijų galia.

5 lentelė. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų piliečių įtakos vertinimas, vidurkiai

Įvairios visuomenės grupės turi skirtingas galias priimant sprendimus, darančius įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. Įvertinkite įvairių grupių galią daryti įtaką sprendimų priėmimui naudodamiesi 10 balų skale, kur 1 reiškia "Neturi jokios įtakos", o 10 – "Turi labai didelę įtaką"?	Jaunimas (15-29 metų)	30 metų ir vyresni gyventojai
Visuomeninės organizacijos, bendruomenės	5,6	4,9
Paprasti žmonės	3,8	2,8
Jūs asmeniškai	3,3	2,6

Kita vertus, taip pat galima pastebėti, kad jaunimas labiau nei vyresni šalies gyventojai tiki šalies politikų galia, mažiau – valstybės tarnautojų bei verslininkų galia.

6 lentelė. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų valdžios institucijų įtakos vertinimas, vidurkiai

Įvairios visuomenės grupės turi skirtingas galias priimant sprendimus, darančius įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. Įvertinkite įvairių grupių galią daryti įtaką sprendimų priėmimui naudodamiesi 10 balų skale, kur 1 reiškia "Neturi jokios įtakos", o 10 – "Turi labai didelę įtaką"?	Jaunimas (15-29 metų)	30 metų ir vyresni gyventojai
Prezidentas	8,7	7,2
Seimo nariai	8,4	6,7
Valdininkai	7,8	8,8
Verslininkai	7,1	7,8

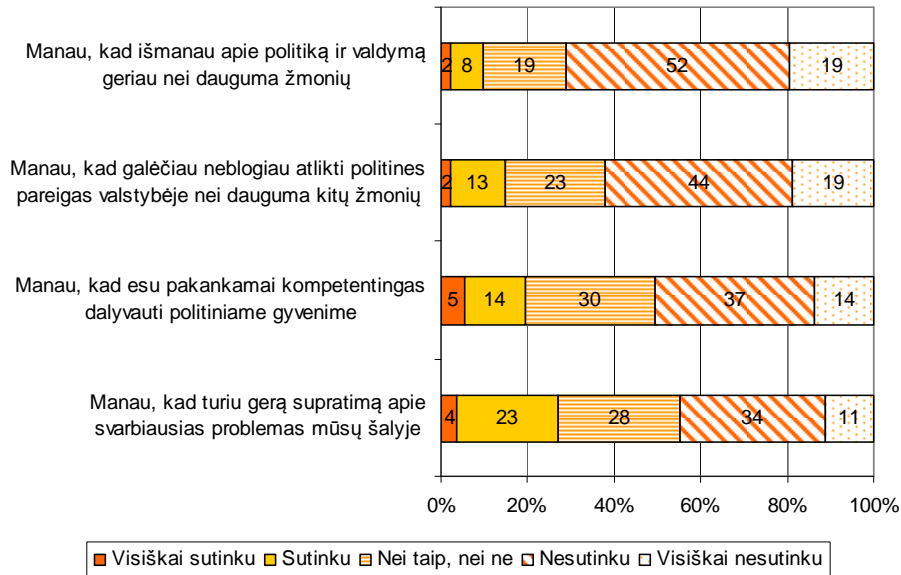
Šis tikėjimas eilinių piliečių įtaka, vėlgi yra labiau būdingas moksleiviams ir studentams nei dirbantiems, vyresniems jaunuoliams (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Lietuvos jaunimo pilietinės įtakos vertinimas pagal amžių ir užimtumą

Įvertinkite įvairių grupių galią daryti įtaką sprendimų priėmimui naudodamiesi 10 balų skale, kur 1 reiškia "Neturi jokios įtakos", o 10 – "Turi labai didelę įtaką"?		Jūs asmeniškai		
		Paprasti žmonės	Visuomeninės organizacijos, bendruomenės	
Amžius	15-19	3,66	4,29	5,75
	20-29	3,15	3,47	5,43
Užimtumas	Moksleivis, studentas	3,59	4,23	5,83
	Samdomas darbuotojas, pats sau darbdavys	3,05	3,31	5,01

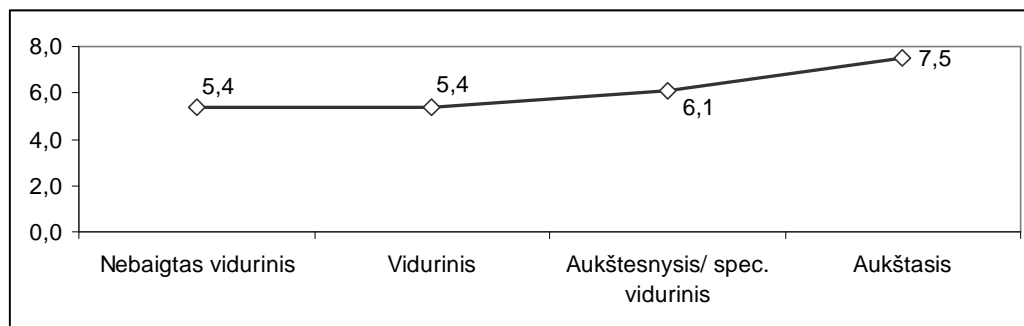
Dėmesį sutelkę į kitą pilietinės galios aspektą – subjektyvų savo politinės kompetencijos vertinimą, – matome priešingą tendenciją. Pirmiausia verta pastebėti, kad Lietuvos jaunimas (15-29 metų), kaip ir visa visuomenė, skeptiškai vertina savo politinį veiksmingumą (žr. 34 pav.). Teigiamai savo kompetencijas vertinančių jaunų žmonių dalies ir tokių žmonių dalies vyresnių nei 30 metų gyventojų kategorijoje skirtumai nėra dideli (3-5 proc.). Tačiau sudėjus visus rodiklius į vieną apibendrinantį indeksą, įgyjantį reikšmes nuo 0 iki 16, jaunimo subjektyvus savo politinės kompetencijos vertinimo vidurkis (5,9) yra mažesnis nei vyresnių nei 30 metų gyventojų (6,5).

34 pav. Lietuvos jaunimo subjektyvus politinio veiksmingumo vertinimas, proc.

Pesimistiškiau savo politinę kompetenciją vertina moksleiviai: tarp 15-19 metų jaunimo šis vertinimo vidurkis yra 5,7, tarp 20-29 metų – 6,0; tarp moksleivių, studentų – 5,6, o dirbančio jaunimo – 6,7. Kaip ir visos visuomenės atveju, jaunimo subjektyvus pilietinio veiksmingumo vertinimas labiausiai priklauso nuo jau įgyto išsimokslinimo lygio (žr. 35 pav.): geriausiai savo politinę kompetenciją vertina aukštąjį išsimokslinimą įgiję jauni žmonės.

35 pav. Lietuvos jaunimo subjektyvaus pilietinio veiksmingumo vertinimo indekso reikšmių vidurkiai pagal jau įgytą išsimokslinimo lygį.

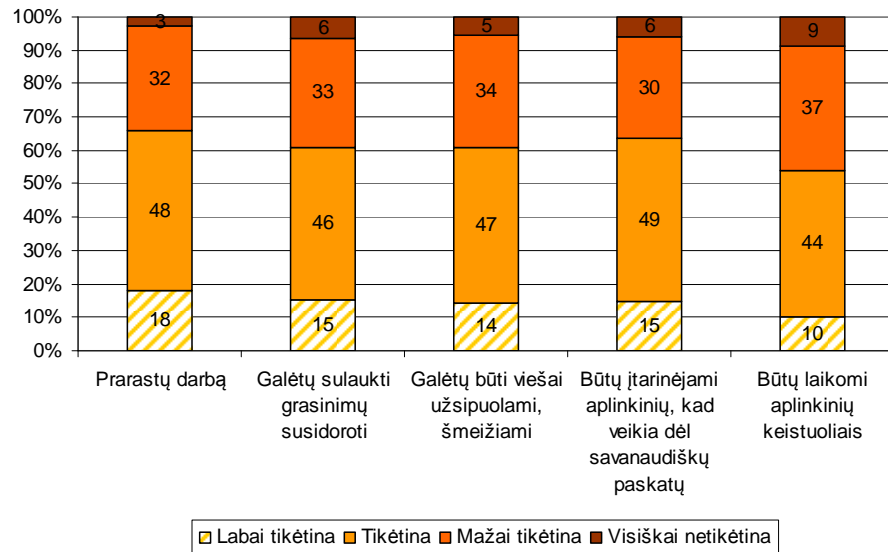

5. Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas

Pagal 2010 metų tyrimo duomenis, tikėtina, kad mūsų šalyje pilietiškai aktyvus žmogus gali nukentėti dėl savo pilietinės veiklos, Lietuvos jaunimas vertina panašiai kaip ir visa visuomenė, t.y. ne mažiau kaip pusė mano, kad galima susidurti su tokiomis grėsmėmis. Jaunimo (15-29 metų) nuomonė visiškai nesiskiria nuo vyresnių nei 30 metų gyventojų nuomonės pagal keturis iš penkių rodiklių. Vienintelis skirtumas – rizikos prarasti darbą vertinimas: palyginti su vyresniais šalies žmonėmis, 8 proc. mažesnė dalis jaunimo vertina šią grėsmę kaip tikėtiną. Savo ruožtu šį skirtumą labiausia nulemia moksleivių nuomonė apie šią grėsmę: 20-29 metų, dirbantys jauni žmonės šios grėsmės

tikėtinumą vertina taip pat kaip ir vyresni šalies gyventojai, o 15-19 metų, besimokantys jauni žmonės ją kaip tikėtiną nurodo pusantro karto rečiau.

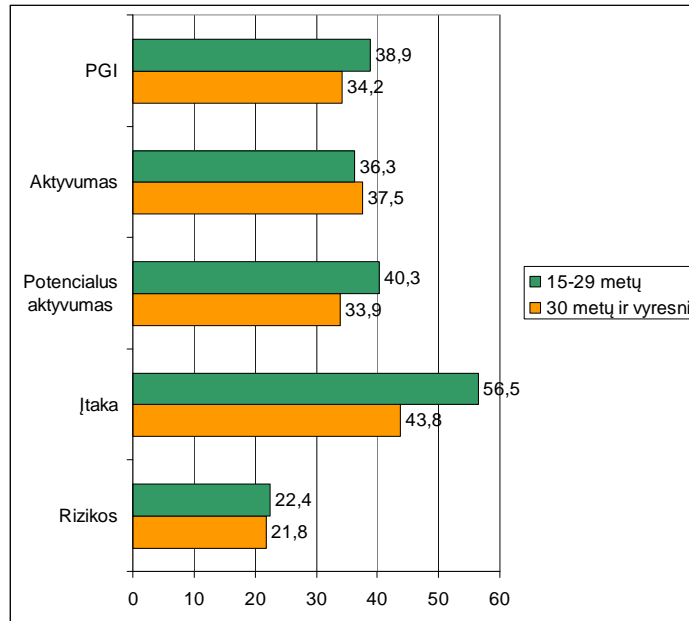
36 pav. Lietuvos jaunimo rizikų, susijusių su dalyvavimu pilietinėse veiklose, vertinimas.

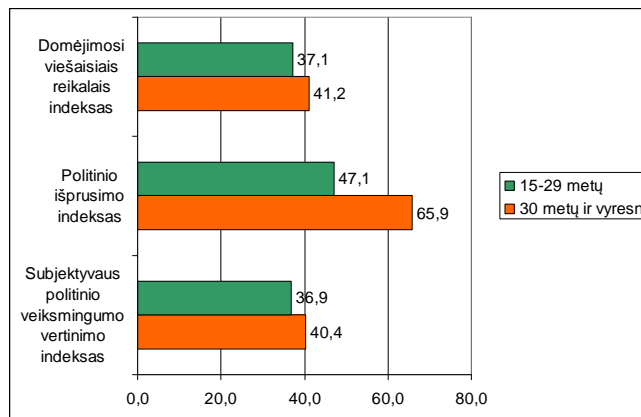
6. Pilietinės galios indeksas

2010 metais Lietuvos jaunimo pilietinės galios indekso reikšmė yra 38,9, t.y. šiek tiek didesnė nei pilietinės galios indekso reikšmė, paskaičiuota 30 metų ir vyresnių gyventojų kategorijoje (34,2). Tačiau, kaip rodo atskirų pilietinės galios indekso komponentų analizė, Lietuvos jaunimas nėra pilietiškesnis visose analizuotose dimensijose (žr. 37 ir 38 pav.). Jam yra būdingas didesnis pilietinis potencialas ir optimistiškesnis pilietinės įtakos vertinimas, tačiau pagal dalyvavimo pilietinėse veiklose apimtį, Lietuvos jaunimas nėra aktyvesnis. O pagal domėjimosi viešaisiais reikalais, politinio išprusimo ir subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo indeksus jaunimas gerokai atsilieka nuo 30 metų ir vyresnių šalies gyventojų vidurkio. Įvardintos dvi tendencijos ypač yra būdingos 15-19 metų, besimokančiam jaunimui.

37 pav. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų pilietinės galios palyginimas

38 pav. Lietuvos jaunimo ir vyresnių gyventojų palyginimas pagal domėjimąsi viešaisiais reikalais, politinį išprusimą ir subjektyvų politinio veiksmingumo vertinimą

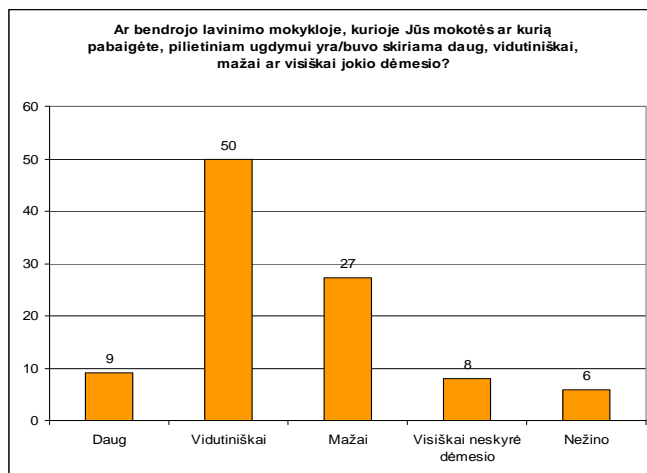
7. Pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose

Kadangi jaunimo pilietiniam aktyvumui reikšmingą įtaką gali turėti pilietinis ugdymas mokykloje, 2010 metų tyrimo klausimyną papildėme keletu klausimų apie pilietinį ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose. Į du klausimus atsakinėjo tik jauni respondentai (žr. 39 ir 40 pav.), į vieną klausimą – visi Lietuvos gyventojai.

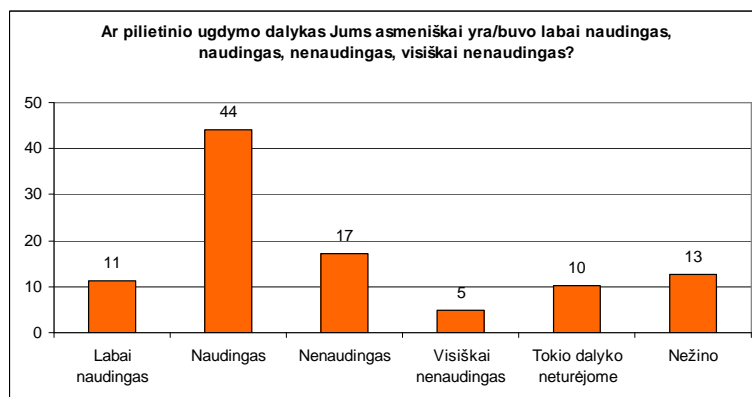
Lietuvos jauni žmonės vertindami, kiek dėmesio yra/buvo skiriama pilietiniam ugdymui jų bendrojo lavinimo mokykloje, ir kiek naudingas šis dalykas buvo jiems asmeniškai, labai retai rinkosi atsakymus, kad šiam dalykui buvo skiriama daug dėmesio ir kad pats dalykas buvo labai naudingas (tokia nuomonė yra būdinga tik 1 iš 10 jaunų žmonių). Tuo tarpu didžioji dalis (50 proc.) jaunų žmonių pastebi, kad jų mokykloje pilietiniam ugdymui buvo skiriama vidutiniškai dėmesio ir šis dalykas buvo vidutiniškai naudingas. Penktadalis apklaustų jaunų žmonių teigė, kad pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje jiems buvo nenaudingas.

Tarp šių dviejų rodiklių yra stiprus teigiamas ryšys: kuo, jaunų žmonių nuomone, buvo skiriama daugiau dėmesio pilietiniam ugdymui mokykloje, tuo dažniau jie šį dalyką įvertindavo kaip naudingą, ir atvirkščiai - tie, kurie nurodė, kad dalykui buvo skiriama mažai dėmesio, jo naudą atitinkamai taip pat vertino prastai.

39 pav. Lietuvos jaunimo nuomonė apie pilietinio ugdymo dalyką bendrojo lavinimo mokykloje, proc.

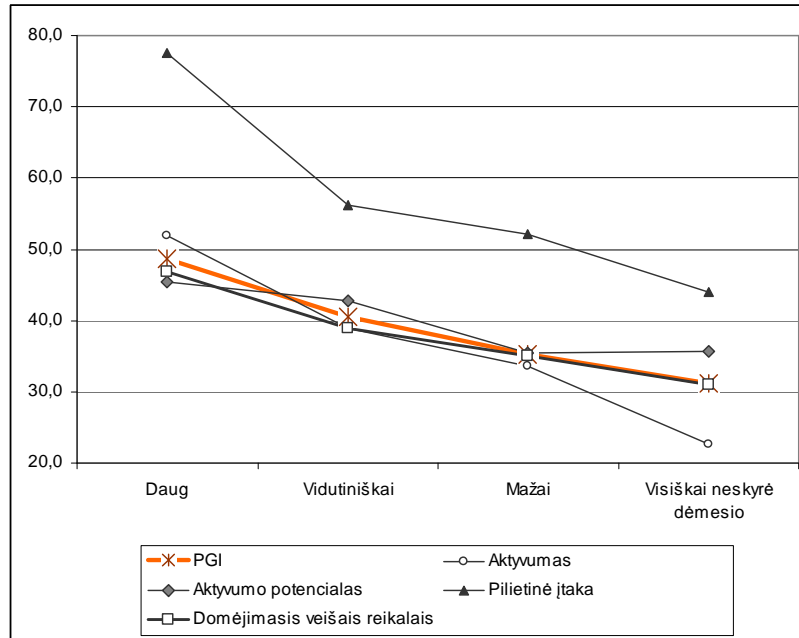
40 pav. Lietuvos jaunimo nuomonė apie pilietinio ugdymo dalyko asmeninį naudingumą, proc.

Taip pat pastebimas ryšys tarp pilietinio ugdymo dalyko vertinimo ir pilietinės galios indekso ir jo komponentų (žr. 41 pav.). Tiems jaunuoliams ir jaunuolėms, kurie nurodė, kad jų mokykloje daugiau dėmesio buvo skiriama pilietiniam ugdymui, taip pat buvo būdinga didesnė bendra pilietinė galia, didesnis pilietinis aktyvumas ir jo potencialas, domėjimasis viešaisiais reikalais, pilietinės įtakos vertinimas. Kita vertus, duomenys rodo, kad nėra ryšio tarp dėmesio pilietiniam ugdymui bendrojo lavinimo mokykloje ir politinio išprusimo.

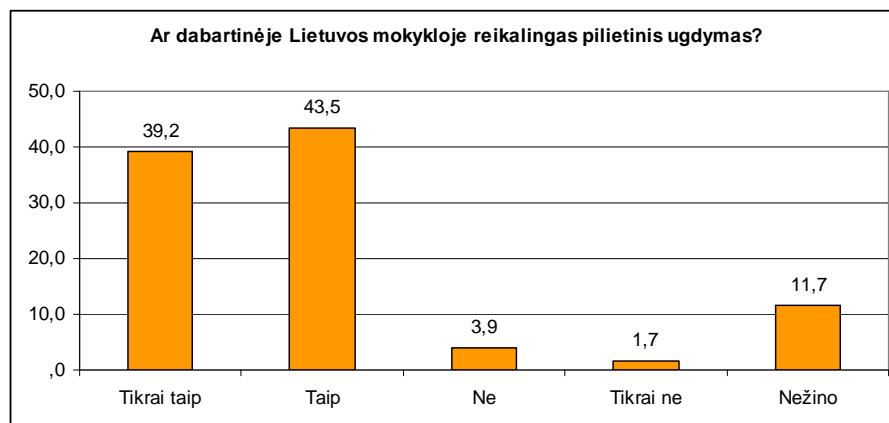

41 pav. Ryšys tarp dėmesio pilietinio ugdymo dalykui mokykloje vertinimo ir pilietinės galios indekso

Daugumos Lietuvos gyventojų nuomone (83 proc.), pilietinio ugdymo dalykas bendrojo lavinimo mokyklose yra reikalingas (žr. 42 pav.). Beveik tokia pati dalis (79 proc.) 15-29 metų amžiaus jaunų žmonių taip pat išsakė nuomonę, kad šis dalykas turėtų būti bendrojo lavinimo programoje. Kita vertus, palyginti su visa visuomene, jaunimo tarpe yra du kartus daugiau žmonių, manančių, kad šio dalyko neturėtų būti bendrojo lavinimo mokyklose (6 ir 12 proc. atitinkamai).

42 pav. Lietuvos gyventojų požiūris į pilietinio ugdymo dalyko reikalingumą bendrojo lavinimo mokykloje

Lietuvos gyventojų požiūris į pilietinio ugdymo būtinumą koreliuoja su visais pilietinės galios komponentais, išskyrus riziką, susijusią su pilietinėmis veiklomis, vertinimu, t.y. stipresnė nuostata dėl pilietinio ugdymo būtinumo yra būdinga tiems gyventojams, kurie labiau domisi viešaisiais reikalais, yra labiau politiškai išprusę, aktyviau dalyvauja pilietinėje veikloje, turi didesnę pilietinės veiklos potencialą, geriau vertina pilietinę įtaką ir savo pačių politinį veiksmingumą.

LIETUVOS VISUOMENĖS PILIETINĖ GALIA

1. 2010 metų pilietinės galios tyrimo duomenys dar kartą patvirtino ne vieną ankstesnių metų pilietinės galios tyrimuose atskleistą tendenciją visose pilietiškumo dimensijose: domėjimosi viešaisiais reikalais, dalyvavimo pilietinėse veiklose, pilietinio aktyvumo potencialo, pilietinės įtakos ir rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimo:

- Labiausiai gyventojams rūpi kasdien sužinoti jų gyvenamosios vietovės naujienas. Politinio šalies gyvenimo, verslo ir ekonomikos, kultūros naujienomis nuolat domisi 7 iš 10 šalies gyventojų. Panaši dalis žmonių domisi kriminalinėmis ir nelaimingų įvykių naujienomis. Mažiausią auditoriją sutelkia sporto ir įžymių žmonių gyvenimo naujienos: jas kasdien svarbu sužinoti tik kas antram Lietuvos gyventojui. Gyventojų domėjimasis viešaisiais reikalais labiausiai priklauso nuo amžiaus ir išsimokslinimo.
- Trys pilietinės veiklos, sutelkiančios daugiausia gyventojų, yra aukojimas labdarai, aplinkos tvarkymo talkos ir vietos bendruomenių veikla. Kitose veiklose dalyvauja keliolika kartų mažiau dalyvių. Iš socialinių-demografinių veiksnių, gyventojų pilietiniam aktyvumui didžiausią įtaką turi išsimokslinimas.
- Didžiausias pilietinis potencialas slypi vietinių bendruomenių lygmenyje: 7 iš 10 gyventojų imtųsi organizuoti ar prisidėtų prie veiklos iškilus vietinės reikšmės problemai. Mažiau gyventojų sutelktų visuomenei iškilusi rimta ekonominė problema: jai spręsti skirtoje veikloje dalyvautų 6 iš 10 šalies gyventojų. O visai visuomenei iškilus rimtai politinei problemai, ją spendžiant prisidėtų tik pusė šalies gyventojų. Pilietinis gyventojų potencialas labiausiai priklauso nuo išsimokslinimo ir amžiaus.
- Lietuvos gyventojų nuomone, priimant visai šaliai ar atskiroms visuomenės grupėms svarbius sprendimus daugiausia įtakos turi Prezidentas, Seimo nariai ir valdininkai. Vietinės valdžios institucijoms – savivaldybių taryboms ir seniūnams – gyventojai priskiria mažiau galios nei nacionalinei valdžiai. Panašiai gyventojai vertina ir verslininkų bei žiniasklaidos įtaką priimant visai šaliai svarbius sprendimus. Mažiausiai įtakos, gyventojų įsitikinimu, turi eiliniai šalies piliečiai. Didžiausią įtaką gyventojų nuostatai dėl jų pačių, eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų galios turi amžius.
- 7 iš 10 gyventojų mano, kad žmogus, mūsų šalyje aktyviai dalyvaujantis pilietinėje veikloje, gali prarasti darbą dėl šios veiklos, 6 iš 10 yra būdingas požiūris, kad pilietiškai aktyvus gyventojas gali susilaukti grasinimų susidoroti, būti viešai užsipuolamas ar aplinkinių įtarinėjamas, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų, 5 iš 10 gyventojų mano, kad toks žmogus bendruomenei gali atrodyti keistuoliu.

2. 2010 metais apskaičiuotas domėjimosi viešaisiais reikalais indekso vidurkis - 40,2. Per praėjusius metus šio indekso reikšmė liko statistiškai reikšmingai nepakitusi (2009

metų šio indekso vidutinė reikšmė buvo 39,8). Kaip ir ankstesniais metais, Lietuvos gyventojai lieka vidutiniškai besidomintys savo šalies įvykiais.

Šių metų tyrime taikyti nauji domėjimosi viešaisiais reikalais ir politinio išprusimo rodikliai, atskleidžia, kad:

- 4 iš 10 Lietuvos gyventojų mano, jog Lietuvos žiniasklaida nesuteikia patikimų žinių apie šalies valdžios darbą ir priimamus sprendimus. Tokių, kurie mano, kad žiniasklaida suteikia „visiškai patikimas“ žinias, yra vos keli (3 proc.). Pusė šalies žmonių (48 proc.) renkasi nuosaikesnę pasitikėjimo nuostatą – mano, kad žiniasklaida suteikia „patikimas“ žinias.
- Pagal politinio išprusimo skalę, daugiausia Lietuvos gyventojų žino, kas šiuo metu vadovauja Seimui (85 proc.) ir kokia institucija turi teisę nutarti, ar įstatymas atitinka Konstituciją (75 proc.). Prasčiau gyventojams sekasi su šalies politinėmis partijomis: viena vertus, nemaža dalis nežino, kokia partija laimėjo paskutinius rinkimus į Seimą, antra vertus, beveik tokia pati dalis nesugeba šios partijos pozicionuoti kairės-dešinės skalėje (teisingai atsakusių atitinkamai buvo 60 ir 57 proc.). Tik trečdalis šalies gyventojų žino, kokia balsų dauguma Seimas gali priimti Prezidento gražintą svarstymui įstatymą. Atsakymą į visus penkis tyrime taikytus politinio išprusimo klausimus žinojo 13 proc. respondentų.

3. 2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo indekso vidutinė reikšmė – 37,8. Šiais metais Lietuvos gyventojų pilietinis aktyvumas buvo šiek tiek didesnis nei 2009 metais (34,8). Glaustai apibūdindami 2010 metų gyventojų pilietinio dalyvavimo tendencijas, galime pastebėti šiuos dalykus:

- Pirma, per praėjusius metus didesnė dalis gyventojų prisidėjo prie labdaringos veiklos (aukojo labdarai pinigus, daiktus arba kitaip parėmė asmenis ar visuomenines organizacijas): 2009 metais tokių gyventojų buvo 45 proc., o 2010 – 56 proc.
- Antra, tikrai nesumažėjo, o gal net šiek tiek išaugo gyventojų, kurie dalyvauja aplinkos tvarkymo talkose, dalis: 2009 metais jose dalyvavo 46 proc., o 2010 m. – 50 proc. gyventojų.
- Trečia, neslūgsta gyventojų aktyvumas protesto veiklose: demonstracijose, mitinguose, piketuose 2010 metais dalyvavo tokia pati gyventojų dalis kaip ir 2009 metais (verta priminti, kad 2007 ir 2008 metais gyventojų aktyvumas protesto veiklose buvo du kartus mažesnis).

4. 2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinio dalyvavimo potencialo indekso vidurkis yra 35,4. 2010 metais tautos pilietinio aktyvumo potencialas liko nepakitęs (2009 metais šio indekso vidutinė reikšmė buvo 38,3).

Pilietinio dalyvavimo potencialas yra susijęs su dalyvavimo norma: ar paplitusi ji yra mūsų visuomenėje? Dalyvavimo nuostata yra būdinga tik labai mažai daliai Lietuvos gyventojų (23 proc.), daugumai (54 proc.) būdinga nuostata domėtis viešaisiais reikalais, bet veikti minimaliai. Didžiausią įtaką dalyvavimo nuostatai turi išsimokslinimas.

5. 2010 metais pilietinės įtakos indekso reikšmių vidurkis - 47,0. Palyginus su 2009 metų reikšme (43,6), pastebimas nedidelis pilietinės įtakos suvokimo padidėjimas. Šį pokytį lėmė šiek tiek didesnis savo pačių ir kitų eilinių piliečių įtakos įvertinimo vidurkis.

2010 metų tyrimo duomenys apie Lietuvos žmonių subjektyvų savo politinės kompetencijos vertinimą rodo, kad dauguma gyventojų labai skeptiškai vertina savo

gebėjimus suprasti ir aktyviai dalyvauti politiniame šalies gyvenime: tik trečdalis gyventojų mano, kad gerai išmano svarbiausias šalies problemas, ketvirtadalis – kad yra pakankamai kompetentingi dalyvauti politiniame gyvenime, penktadalis – kad galėtų neblogiau atlikti politines pareigas valstybėje nei dauguma kitų žmonių, dešimtadalis – kad išmano apie politiką ir valdymą geriau nei dauguma žmonių.

6. 2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkis – 21,7. Palyginę šią indekso reikšmę su 2009 metų duomenimis, galime teigti, kad per pastaruosius metus gyventojų požiūris į rizikas, susijusias su pilietiniu veikimu, reikšmingai nepakito.

7. 2010 metų Lietuvos gyventojų pilietinės galios (PGI) indekso vidurkis – 35,5 iš 100 galimų. Išvada – visuomenės pilietinis pajėgumas yra menkas, tačiau lygindami šių metų rezultatus su visų ankstesnių metų pilietinės galios tyrimų duomenimis, matome, kad per pastaruosius ketverius metus bendra Lietuvos visuomenės pilietinė galia nors ir labai nežymiai, bet nuolat kito į gerąją pusę, t.y. didėjo. Žvelgiant į pokyčių dinamiką atskirose pilietinės galios dimensijose, didžiausias augimas pastebimas pilietinio aktyvumo indekso reikšmių kaitoje: per ketverius metus gyventojų aktyvumas išaugo nuo 27,4 iki 37,8 iš 100 galimų balų. Dalyvavimas veikloje, savo ruožtu, ilgainiui gali brandinti gyventojų pasitikėjimą savo jėgomis, tikėjimą, kad eiliniai piliečiai gali turėti įtakos priimant sprendimus, kurie svarbūs visai visuomenei ar atskiroms jų grupėms. Kita vertus, pati socialinė aplinka, kurioje žmonės įsitraukia ir dalyvauja pilietinėse veiklose, kaip rodo rizikų indekso rodiklio dinamika, vis dar išlieka nelabai palanki pilietiškai aktyviems žmonėms.

LIETUVOS JAUNIMO PILIETINĖ GALIA

1. Pagal 2010 metų tyrimo duomenis Lietuvos jaunimas (15-29 metų) turi šiek tiek daugiau pilietinės galios nei vidutiniškai jos turi vyresni šalies gyventojai: jaunimo pilietinės galios indekso reikšmė yra 38,9, o 30 metų ir vyresnių gyventojų – 34,2.

Deja, kaip rodo atskirų pilietinės galios indekso komponentų analizė, Lietuvos jaunimas nėra pilietiškesnis visose analizuotose dimensijose. Jam yra būdingas didesnis pilietinis potencialas ir optimistiškesnis pilietinės įtakos vertinimas, tačiau pagal dalyvavimo pilietinėse veiklose apimtį Lietuvos jaunimas nėra aktyvesnis. O pagal domėjimosi viešaisiais reikalais, politinio išprusimo ir subjektyvaus politinio veiksmingumo vertinimo indeksus, jaunimas gerokai „atsilieka“ nuo vyresnių šalies gyventojų.

2. Duomenų apie domėjimąsi viešaisiais reikalais analizė atskleidžia, kad Lietuvos jaunimas mažiau domisi politinėmis šalies naujienomis nei vyresni šalies žmonės: jas kasdien svarbu sužinoti 5 iš 10 jaunų žmonių, tuo tarpu kasdien besidominčių šiomis naujienomis vyresnių gyventojų dalis yra didesnė (7 iš 10).

Pagal pasitikėjimą Lietuvos žiniasklaida Lietuvos jaunimas visiškai nesiskiria nuo vyresnių šalies gyventojų: pusė jaunų žmonių (52 proc.) mano, kad Lietuvos žiniasklaida suteikia patikimas žinias apie šalies valdžios darbą ir priimamus sprendimus, likę abejoja šių žinių patikimumu.

Ypač ryškius skirtumus tarp vyresnių šalies gyventojų ir jaunimo atskleidžia tyrime taikyti politinio išprusimo rodikliai: tik 4 iš 10 jaunų žmonių gali nurodyti, kokia Lietuvos politinė partija laimėjo paskutinius rinkimus į Seimą bei pozicionuoti šią partiją kairės-

dešinės skalėje. Jaunų žmonių teisingų atsakymų procentas į keturis iš penkių politinių žinių klausimus yra nuo 19 iki 25 proc. mažesnis nei 30 metų ir vyresnių gyventojų imtyje.

Mažesnis domėjimasis šalies politiniu gyvenimu ir menkesnis politinis išprusimas yra būdingas 15-19 metų jaunimui, vis dar besimokančiam mokykloje. Dažniau politinėmis naujienomis domisi ir yra geriau susipažinę su šalies politine sistema 20-29 metų, dirbantis jaunimas, ypač baigęs aukštąsias mokyklas.

3. Pilietinio aktyvumo srityje Lietuvos jaunimas nuo vyresnių šalies gyventojų skiriasi ne dalyvavimo apimtimi, bet turiniu. Per pastaruosius metus nė vienoje tirtoje pilietinėje veikloje nedalyvavo 26 proc. jaunų Lietuvos žmonių. Tokia pati dalis nedalyvaujančių yra ir vyresnių žmonių imtyje.

Lyginant jaunimo dalyvavimą su vyresniems gyventojams būdingomis dalyvavimo tendencijomis, matyti, kad šiek tiek mažiau jaunų žmonių nurodė, kad dalyvauja trijose populiariausiose veiklose – aukoja labdarai, dalyvauja aplinkos tvarkymo talkose ir vietos bendruomenių veikloje. Antra, šiek tiek didesnė dalis Lietuvos jaunimo dalyvauja visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje, pilietinėje veikloje, paremtoje naujų informacinių technologijų panaudojimu, ar vartojime, kuris remiasi politiniais ir etiniais motyvais, nei tokių žmonių dalis 30 metų ir vyresnių gyventojų imtyje.

Daug daugiau išvalgų apie jaunų žmonių dalyvavimą pilietinėje veikloje suteikia 15-19 metų ir 20-29 metų amžiaus grupių palyginimas:

- Mokyklinio amžiaus jaunuoliai aktyviau nei vyresni dalyvauja aplinkos tvarkymo talkose, bendruomeninėje veikloje, religinių bendruomenių vykdomoje socialinėje veikloje nei bendrojo lavinimo mokyklas pabaigę jaunuoliai. Šioje amžiaus grupėje yra taip pat daugiau dalyvaujančių visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje.
- Tokios veiklos kaip dalyvavimas politinių partijų veikloje, kreipimasis į politiką, kreipimasis į teisėtvarkos ir teisės saugos institucijas kolektyvinio intereso gynimo klausimu, 15-19 metų amžiaus grupėje neegzistuoja arba beveik neegzistuoja. Jos atsiranda tik vyresnėje – 20-29 metų amžiaus – grupėje.
- Savo ruožtu 20-29 metų amžiaus grupėje, kurioje yra daugiau dirbančių gyventojų, yra didesnis aktyvumas tose veiklose, kurios priklauso nuo finansinio asmens savarankiškumo: tai vartojimas, paremtas politiniais ir etiniais motyvais, aukojimas labdarai.

Analogiškus dėsningumus atskleidžia ir besimokančio ir dirbančio jaunimo palyginimas.

4. Lietuvos jaunimo atsakymai į klausimus, skirtus pamatuoti pilietinį potencialą, atskleidžia tokias pat tendencijas kaip ir visos visuomenės duomenų analizė. Daugiausia jaunų žmonių (78 proc.) imtusi organizuoti veiklą ar prisidėti prie veiklos, jeigu susidurtų su vietinės reikšmės problema. Mažiau verta pastangų veikti jauniems žmonėms atrodo visuomenei iškilusi rimta ekonominė problema (ji paskatintų imtis veiklos 58 proc. jaunimo). Iškilus visai visuomenei rimtai politinei problema, šią problemą mėgintų spręsti tik 50 proc. jaunų žmonių.

Lyginant dviejų jaunimo amžiaus grupių duomenis, galima pastebėti, kad nuostata imtis veiklos dažniau yra būdinga mokyklinio amžiaus (15-19 metų) jaunimui nei 20-29 metų žmonėms. Pavyzdžiui, kad imtusi organizuoti veiklą vietinės reikšmės problemai spręsti, teigė 35 proc. 15-29 metų jaunuolių, ekonominei – 22 proc., politinei – 11 proc., tuo tarpu vyresnio jaunimo grupėje tokių atitinkamai buvo 28, 14 ir 6 proc. Tą pačią tendenciją atskleidžia ir besimokančio ir dirbančio jaunimo palyginimas.

Jaunimui nėra būdinga tvirtesnė nuostata balsuoti rinkimuose į Seimą negu visai visuomenei. Netgi atvirkščiai - Lietuvos jaunimui (18-29 metų) šiek tiek dažniau yra būdinga nuostata nedalyvauti rinkimuose (32 proc.) nei vyresniems gyventojams (22 proc.).

Pagal dalyvavimo nuostata, Lietuvos jaunimas taip pat visiškai nesiskiria nuo vyresnių gyventojų: tik 2 iš 10 15-29 metų amžiaus gyventojų mano, kad žmogus privalo aktyviai dalyvauti bendruomeninėje veikloje, o ne tik apsiriboti domėjimusi viešojo gyvenimo naujienomis ir balsavimu rinkimuose. Dalyvavimo norma nėra nors kiek labiau paplitusi tarp jaunimo, ugdyto jau nepriklausomoje Lietuvoje. Kita vertus, svarbu atkreipti dėmesį, kad pagal šį rodiklį skiriasi besimokantis ir dirbantis jaunimas, mokyklinio amžiaus ir vyresni jaunuoliai ir jaunuolės: dalyvavimo nuostata dažniau būdinga 15 - 19 metų žmonėms, moksleiviams ir studentams.

5. Skirtingai nei vyresniems šalies gyventojams, Lietuvos jauniems žmonėms yra būdingas optimistiškesnis požiūris į eilinių piliečių galią paveikti sprendimus, kurie svarbūs visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms.

Šis tikėjimas eilinių piliečių įtaka yra labiau būdingas moksleiviams ir studentams nei dirbančiam, vyresniam jaunimui.

Dėmesį sutelkiant į skirtingą pilietinės galios aspektą – subjektyvų savo politinės kompetencijos vertinimą – matome priešingą tendenciją: jaunimo subjektyvus savo politinės kompetencijos vertinimo vidurkis (5,9) yra mažesnis nei vyresnių šalies gyventojų (6,5).

Pesimistiškiau savo politinę kompetenciją vertina mokyklinio amžiaus jaunimas: 15-19 metų jaunimo vertinimo vidurkis 5,7, o 20-29 metų – 6,0; moksleivių, studentų – 5,6, o dirbančio jaunimo – 6,7. Kaip ir visos visuomenės atveju, jaunimo subjektyvus pilietinio veiksmingumo vertinimas labiausiai priklauso nuo jau įgyto išsimokslinimo lygio: geriau jį vertina aukštąjį išsimokslinimą turintys gyventojai.

6. Lietuvos jauni žmonės, vertindami, kiek dėmesio yra/buvo skiriama pilietiniam ugdymui jų bendrojo lavinimo mokykloje, ir kiek naudingas šis dalykas buvo jiems asmeniškai, labai retai rinkosi atsakymus, kad šiam dalykui buvo skiriama daug dėmesio ir, kad pats dalykas buvo labai naudingas (tokia nuomonė yra būdinga tik 1 iš 10 jaunų žmonių). Tuo tarpu didžioji dalis (50 proc.) jaunų žmonių pastebi, kad jų mokykloje pilietiniam ugdymui buvo skiriama vidutiniškai dėmesio ir šis dalykas buvo vidutiniškai naudingas. Penktadalis apklaustų jaunų žmonių teigė, kad pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje jiems buvo nenaudingas.

Yra ryšys tarp pilietinio ugdymo dalyko vertinimo ir pilietinės galios. Tiems jaunuoliams ir jaunuolėms, kurie nurodė, kad jų mokykloje daugiau dėmesio buvo skiriama pilietiniam ugdymui, taip pat buvo būdinga didesnė bendra pilietinė galia, didesnis pilietinis aktyvumas ir pilietinis potencialas, domėjimasis viešaisiais reikalais, pilietinės įtakos vertinimas. Kita vertus, duomenys rodo, kad nėra ryšio tarp dėmesio pilietiniam ugdymui bendrojo lavinimo mokykloje ir jaunimo politinio išprusimo lygio.

Daugumos Lietuvos gyventojų nuomone (83 proc.), pilietinio ugdymo dalykas bendrojo lavinimo mokyklose yra reikalingas. Lietuvos gyventojų požiūris į pilietinio ugdymo būtinumą koreliuoja su visais pilietinės galios komponentais, išskyrus riziką, susijusią su pilietiniu veikimu, vertinimu, t.y. stipresnė nuostata dėl pilietinio ugdymo būtinumo yra būdinga tiems gyventojams, kurie labiau domisi viešaisiais reikalais, yra labiau politiškai išprusę, aktyviau dalyvauja pilietinėje veikloje, turi didesnį pilietinės veiklos potencialą, geriau vertina pilietinę įtaką ir savo pačių politinį veiksmingumą.

Summary: Civil Empowerment Index 2010

In 2010 the Lithuanian civic empowerment index survey was done for the fourth time. In previous surveys besides representational poll of Lithuanian citizens, the representational poll of country's teachers was being done as well, which allowed to compare how the civic empowerment of teachers differed from the civic empowerment of the whole society. This year more emphasis was put on the Lithuanian youth's civic engagement and attitude. Civic empowerment of young people (15 – 29 years old) who grew up in an independent Lithuanian state was compared with the civic empowerment of the older citizens.

Representative citizens' survey in 2010 was ordered by Civil Society Institute and conducted by public opinion and market research center „Vilmorus“. The study was supported by the Ministry of Education.

According to the data from 2010, Lithuanian youth has slightly more civic empowerment than an average Lithuanian citizen: youth's civic empowerment index score is 38.9, while the rest of the society's – 35.5 out of 100.

The same civic engagement coverage, different in nature of activity

In the civic engagement area, Lithuanian youth differs from all other citizens not in the coverage of engagement in civic activities, but in its nature.

Three activities, which are the most popular among Lithuanian citizens, are subscription to charity (56 per cent), engagement in environment cleaning gatherings (50 per cent), and engagement in the activities of local community (34 per cent). These activities are the most popular among young citizens as well but slightly less popular than in the whole society: 48 per cent of young people contribute to charity, 45 per cent participate in environment cleaning gatherings, and 26 per cent are engaged in local community activities. On the other hand, bigger part of young Lithuanians are engaged in civic activities based on new information technology use (13 per cent) or chooses consumption goods, bearing in mind political and ethical motives (14 per cent) rather than other people in the society (respectively 8 and 10 per cent).

The nature of the civic engagement among young people changes when they complete higher education and become more economically independent. This is revealed by the comparison of the civic engagement between 15-19 year old and 20-29 year old people groups.

First, school-age young people comparing with the ones who already finished secondary education are more active in such activities as environment cleaning gatherings, community activities or social activities held by the religious communities. People from this age group are also more engaged in activities of civic organizations and movements.

Second, there are some activities that in the age group of 15-19 years old are non-existent or almost non-existent. These include addressing to a politician, law and law enforcement institutions when trying to defend a collective interest issue or engagement in political parties' activities. Such activities appear only in the older age group (20-29 years old).

Third, 20-29 years old group, which include more working people, is more active in activities which depend on person's financial independence: for example, consumption based on political and ethical motives or contributing to charity.

More civic potential to the community's activities, more trust in citizens' power to influence decisions

When asked how they would behave if a local problem (for example, it was intended to build a hazardous waste treatment plant or to set up a scrapheap nearby one's residence and so on) emerged for them and their closest people, young people often told that they would organize activities to settle these issues up (31 per cent). The percentage of such people in the whole society was smaller (22 per cent).

Young people are also more optimistic than the older ones about the power of ordinary citizens to influence decision-making process. This can be shown by comparing the civic influence understanding index scores in the two age groups. The civic influence understanding index shows how much power, in respondents' opinion, they or other ordinary citizens, public organizations and communities have on influencing important decisions. The average score of this index in the young people's group is 56.5 while the average score of the whole society is 47.0 out of 100.

Little interest in public affairs, little political sophistication

Lithuanian youth shows less interest in state politics than the whole society: 5 out of 10 young people are following the news comparing with the 7 out of 10 in the whole society.

In 2010 political sophistication was measured for the first time in the civic empowerment survey. Five questions about Lithuanian political system were given to the respondents in the survey. The majority of Lithuanian citizens (85 per cent) is aware who is the Parliament speaker and which institution has the right to decide if the law correspond to the Constitution (75 per cent). Citizens know less about state's political parties: on one hand, many people does not know which party won the latest elections to the Parliament, on the other hand, almost the same percentage of people cannot answer whether this party belongs to the left or to the right (there are respectively 60 and 57 per cent of people who can answer these questions correctly). Only one third of the population is aware on what majority the Parliament may pass the law which was turned down by the President for more consideration. 13 per cent of respondents are able to answer all five political sophistication questions.

Young Lithuanian people are less politically sophisticated than the older ones: only 4 young people out of 10 can name the party which won the latest election to the Parliament and correctly answer whether it belongs to the political right or left. 14 per cent of young people are able to answer 4 out of 5 questions correctly compared with the 18 per cent of those who answered 4 out of 5 questions correctly in the whole society.

Lithuanian society's civic empowerment has been growing for the last four years

In 2010 the average score of the Lithuanian society's civic empowerment index (CEI) was 35.5 out of 100 possible. It shows that people's civic empowerment in our state remains poor, however...

Comparing results from 2010 with the ones got in the previous surveys, it is seen that during four years civic empowerment in Lithuania, even though slightly, but has been constantly increasing. Analysis of the dynamics in the separate civic empowerment dimensions shows that the biggest growth occurred in the civic engagement index: during four years, population's activities have increased from 27.4 to 37.8 out of 100 possible.

More active involvement in activities can also strengthen people's trust in themselves and make believe that ordinary citizens can also influence important decisions. On the other hand, the social environment, which surrounds people in civic activities, remains not very friendly for socially active people: people consider that socially active person in our society might suffer different personal harm caused by the initiation of or participation in civic activities.

1 PRIEDAS. Apklausa „Pilietinės galios indeksas“ klausimynas

1. Ar Jums svarbu kasdien sužinoti šias naujienas? Tai Jums yra labai svarbu, svarbu, nesvarbu ar visiškai nesvarbu? Klauskite atskirai apie kiekvieną.

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visiškai nesvarbu	Nežino
Sporto naujienas	1	2	3	4	9
Išymių žmonių gyvenimo naujienas	1	2	3	4	9
Kultūrinio gyvenimo naujienas	1	2	3	4	9
Politinio gyvenimo naujienas	1	2	3	4	9
Verslo, ekonomikos naujienas	1	2	3	4	9
Kriminalines, nelaimingų įvykių naujienas	1	2	3	4	9
Naujienas apie Jūsų gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas	1	2	3	4	9

2. Apskritai kalbant, Jūsų manymu, ar Lietuvos žiniasklaida (spauda, laikraščiai, televizija, internetiniai naujienų portalai) suteikia visiškai patikimas, patikimas, nepatikimas ar visiškai nepatikimas žinias apie mūsų šalies valdžios darbą ir priimamus sprendimus?

1. Visiškai patikimas
2. Patikimas
3. Nepatikimas
4. Visiškai nepatikimas
9. *Nežino (NESKAITYTI)*

3-7. NORIME UŽDUOTI JUMS KELETĄ KLAUSIMŲ APIE VALSTYBĖS VALDYMĄ. DAUG ŽMONIŲ NEŽINO ATSAKYMŲ Į ŠIUOS KLAUSIMUS, TAIGI JEI JŪS KAŽKO NEŽINOSITE, TIESIOG PASAKYKITE TAI IR EISIME PRIE KITO KLAUSIMO.

3. Ar jūs žinote, kokį postą šiuo metu užima Irena Degutienė?

Perskaitykite atsakymų variantus.

1. Prezidento
2. Ministro pirmininko
3. Seimo pirmininko
4. Užsienio reikalų ministro
9. *Nežino (NESKAITYTI)*

4. Kas turi teisę nuspręsti, ar įstatymas neprieštaruoja Konstitucijai?

Perskaitykite atsakymų variantus.

1. Prezidentas
2. Aukščiausiasis teismas
3. Seimas
4. Konstitucinis teismas
9. *Nežino (NESKAITYTI)*

5. Kokia balsų dauguma Seimas gali atmesti prezidento veto, t.y. pakartotinai priimti Prezidento gražintą įstatymą? Perskaitykite atsakymų variantus

1. Jei už įstatymą balsuoja ne mažiau kaip pusė posėdyje dalyvaujančių Seimo narių
2. Jei už įstatymą balsuoja ne mažiau kaip pusė visų Seimo narių
3. Jei už įstatymą balsuoja ne mažiau kaip 2/3 visų Seimo narių
9. *Nežino (NESKAITYTI)*

6. Pasakykite, kokia partija turi daugiausia vietų Seime šiuo metu?

Perskaitykite atsakymų variantus

1. Lietuvos socialdemokratų partija
2. Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai
3. Lietuvos liberalų sąjūdis
4. Darbo partija
5. Tautos prisikėlimo partija
9. *Nežino (NESKAITYTI)*

7. Kai kurios partijos yra laikomos dešiniomis, kai kurios kairiosiomis. Kuria iš šių partijų laikytumėte dešiniausia iš visų išvardytų partijų? Perskaitykite atsakymų variantus

1. Lietuvos socialdemokratų partija
2. Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai
3. Darbo partija
4. Tautos prisikėlimo partija
5. Valstiečių liaudininkų sąjunga
9. *Nežino (NESKAITYTI)*

8. Įsivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta politinė problema (pvz.: Prezidentas įveda tiesioginį savo valdymą, panaikindamas Seimą). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Pasirinkite tik vieną, Jums labiausiai tinkantį, atsakymo variantą.

Perskaitykite atsakymų variantus

1. Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
2. Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
3. Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
9. *Nežino*

9. Įsivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta ekonominė problema (pvz.: valdžia žymiai padidina pajamų mokesčių gyventojams ar gerokai sumažina socialines išmokas socialiai remtiniams žmonėms). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Pasirinkite tik vieną, Jums labiausiai tinkantį, atsakymo variantą.

Perskaitykite atsakymų variantus

1. Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
2. Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
3. Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
9. *Nežino*

10. Jums ir Jūsų aplinkos žmonėms iškilo kokia nors vietinės reikšmės problema (pvz.: šalia Jūsų gyvenamosios vietos ketinama statyti kenksmingų atliekų perdirbimo gamyklą arba įrengti sąvartyną ir pan.). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Pasirinkite tik vieną, Jums labiausiai tinkantį, atsakymo variantą.

Perskaitykite atsakymų variantus

1. Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
2. Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
3. Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
9. *Nežino*

11. Jei artimiausią sekmadienį vyktų Lietuvos Seimo rinkimai, ar dalyvautumėte juose?

1. Tikrai taip
2. Greičiausiai taip
3. Greičiausiai ne
4. Tikrai ne
5. *Nežinau / neturiu nuomonės*

12. Žmonės skirtingai vertina savo galimybes dalyvauti politiniame gyvenime. Prašau pasakyti, ar Jūs visiškai sutinkate, sutinkate, nei taip, nei ne, nesutinkate, visiškai nesutinkate su šiais teiginiais.

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei taip, nei ne	Nesutinku	Visiškai nesutinku	<i>Nežino/ neatsakė</i>
Manau, kad esu pakankamai kompetentingas dalyvauti politiniame gyvenime	1	2	3	4	5	9
Manau, kad turiu gerą supratimą apie svarbiausias problemas mūsų šalyje	1	2	3	4	5	9
Manau, kad galėčiau neblogiau atlikti politines pareigas valstybėje nei dauguma kitų žmonių	1	2	3	4	5	9
Manau, kad išmanau apie politiką ir valdymą geriau nei dauguma žmonių	1	2	3	4	5	9

13. Paprasti žmonės turi daug visokių reikalų ir rūpesčių. Atsižvelgiant į tai, kaip Jūs manote, kiek eilinis žmogus privalo būti aktyvus savo bendruomenės gyvenime?

1. Kiekvienas žmogus turi aktyviai dalyvauti bendruomeninėje veikloje (pavyzdžiui, įsijungti į organizacijų veiklą, dalyvauti susirinkimuose ar pan.)
  2. Paprastas žmogus privalo bent jau domėtis bendruomenės reikalais, balsuoti rinkimuose
  3. Užtenka, kad paprastas žmogus sąžiningai gyventų savo asmeninį gyvenimą
9. *Nežino*

14. Egzistuoja įvairių būdų pagerinti padėtį visuomenėje. Ar per paskutinius metus esate daręs(-iusi) ką nors iš čia išvardintų veiksmų?

Po vieną perskaitykite veiksmus

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Taip	Ne	<i>Nežino</i>
Kreipėtės į politiką	1	2	9
Kreipėtės į valstybės kontroliuojančias institucijas (policiją, mokesčių inspekciją, vaiko teisių tarnybą ir pan.) pranešdami apie įstatymų pažeidimus	1	2	9
Dalyvavote partijos, politinės organizacijos veikloje	1	2	9
Dalyvavote visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje	1	2	9
Dalyvavote religinės bendruomenės vykdomoje socialinėje veikloje	1	2	9
Neatlygintinai dalyvavote visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje (nešiojote ar platinote kokios nors kampanijos plakatus, ženklelius, lipdukus, skrajutes, taip pat ir internetu)	1	2	9
Pasirašėte peticiją (ne internetu)	1	2	9
Dalyvavote demonstracijoje, mitinge ar pikete	1	2	9
Dalyvavote streiko akcijoje	1	2	9
Pirkote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų	1	2	9
Boikotavote kokios nors firmos arba šalies produktus dėl etinių (moralinių) ar politinių motyvų	1	2	9

Aukojote labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmėte asmenis ar visuomenines organizacijas	1	2	9
Susitikote su žurnalistais ar pats/ pati rašėte, kalbėjote spaudoje, televizijoje, radijuje.	1	2	9
Kreipėtės į advokatą, teisną ar prokuratūrą viešo, kolektyvinio intereso gynimo klausimu	1	2	9
Internetu siuntėte, skelbėte pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, pasirašėte peticiją, dalyvavote internetinėje politinėje diskusijoje, grupėje	1	2	9
Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose	1	2	9
Dalyvavote vietos bendruomenės veikloje	1	2	9

15 KL. ir 17 KL. UŽDUOTAS TIK RESPONDENTAMS, KURIEMS YRA 18-29 M.:

15. Lietuvoje veikia įvairios moksleivių ir studentų organizacijos. Aš jums perskaitysiu sąrašą tokių organizacijų. Apie kiekvieną jų pasakykite, ar Jūs šiuo metu dalyvaujate jos veikloje, dalyvavote anksčiau, ar niekada nedalyvavote?

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Dalyvauj u šiuo metu	Dalyvavau anksčiau	Niekada nedalyvavau	<i>Nežino</i>
Mokinių savivalda	1	2	3	9
Studentų sąjunga, atstovybė	1	2	3	9
Moksleivių, studentų meno kolektyvai	1	2	3	9
Moksleivių, studentų sporto organizacijos, komandos	1	2	3	9
Kitos studentų moksleivių organizacijos, susibūrimai	1	2	3	9

16. Ar bendrojo lavinimo mokykloje, kurioje Jūs mokotės ar kurią pabaigėte, pilietiniam ugdymui yra/buvo skiriama daug, vidutiniškai, mažai ar visiškai jokio dėmesio?

1. Daug
2. Vidutiniškai
3. Mažai
4. Visiškai neskyrė dėmesio
9. *Nežino*

17. Ar pilietinio ugdymo dalykas Jums asmeniškai yra/buvo labai naudingas, naudingas, nenaudingas, visiškai nenaudingas?

1. Labai naudingas
2. Naudingas
3. Nenaudingas
4. Visiškai nenaudingas
5. Tokio dalyko neturėjome.
9. *Nežino*

KLAUSTI VISŲ

18. Ar dabartinėje Lietuvos mokykloje reikalingas pilietinis ugdymas?

1. Tikrai taip
2. Taip
3. Ne
4. Tikrai ne
9. *Nežino*

19. Įvairios visuomenės grupės turi skirtingas galias priimant sprendimus, darančius įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. Įvertinkite įvairių grupių galią daryti įtaką sprendimų priėmimui naudodamiesi 10 balų skale, kur 1 reiškia "Neturi jokios įtakos", o 10 – "Turi labai didelę įtaką"?

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Neturi jokios įtakos --> Turi labai didelę įtaką									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Jūs asmeniškai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Paprasti žmonės	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Visuomeninės organizacijos, bendruomenės	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Žiniasklaidos atstovai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Verslininkai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Seimo nariai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valdininkai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Prezidentas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Seniūnai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Savivaldybių tarybos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

20. Jūsų manymu, ar labai tikėtina, tikėtina, mažai tikėtina, ar visiškai netikėtina, kad gyventojai, kurie šiandien Lietuvoje inicijuoja ar aktyviai dalyvauja pilietinėse akcijose, veiklose, susidurtų su šiomis problemomis.

Po vieną perskaitykite problemas

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Labai tikėtina	Tikėtina	Mažai tikėtina	Visiškai netikėtina
Prarastų darbą	1	2	3	4
Būtų laikomi aplinkinių keistuoliais	1	2	3	4
Galėtų būti viešai užsipuolami, šmeižiami	1	2	3	4
Būtų įtarinėjami aplinkinių, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų	1	2	3	4
Galėtų sulaukti grasinimų susidoroti	1	2	3	4

2 PRIEDAS. Kas yra pilietinės galios indeksas ir kaip jis apskaičiuojamas?

M. Degutis, A. Ramonaitė, R. Žiliukaitė

Pilietinės galios indeksą sudaro keturi matmenys: esamo pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksai.

Norėdami išmatuoti visuomenės pilietines galias, visų pirma turėtume įvertinti visuomenės pilietinį aktyvumą: pažiūrėti, kaip dažnai Lietuvos žmonės imasi realios veiklos dėl bendrųjų interesų. Pilietinis aktyvumas gali pasireikšti įvairiausiomis formomis: susirūpinę visuomenine problema galime parašyti laišką Seimo nariui, pasirašyti popierinę ar elektroninę peticiją, inicijuoti demonstraciją ar tiesiog paskambinti atsakingai institucijai, pranešti apie problemą ir pareikalauti ją spręsti. Taip pat viešą problemą kartais galime išspręsti patys, nesikreipdami į valdžią, bet suorganizuodami bendruomeninę talką arba paaukodami pinigų ją sprendžiančiai organizacijai. Taigi į pilietinio aktyvumo indeksą įtraukėme ir politinio dalyvavimo formas (dalyvavimą partijose, demonstracijose), ir bendruomeninio veikimo ar socialinio solidarumo būdus (talkas, labdarą). Į šį indeksą pateko ir tokios institucionalizuotos tradicinės dalyvavimo formos kaip dalyvavimas visuomeninėje organizacijose ar judėjime, ir nauji, netradiciniai pilietinio aktyvumo būdai⁸ - internetinės pilietinės akcijos, politiškai motyvuotas prekių boikotas.

Visuomenės pilietinę galią atspindi ne tik realus, bet ir potencialus aktyvumas – nusistatymas arba pasiryžimas veikti esant svarbiam reikalui. Potencialų pilietinį aktyvumą matavome prašydami žmonių įsivaizduoti, kaip jie elgtųsi hipotetinėse situacijose, jei iškiltų rimta visos šalies politinė, ekonominė bei vietinė problema.

Trečiasis pilietinės galios matmuo – tai savo paties pilietinio veiksmingumo arba savo įtakos politiniams sprendimams vertinimas, kitaip tariant, pačių žmonių supratimas, kokią galią jie turi valstybėje. Šis rodiklis yra vienas svarbiausių demokratinės sistemos „sveikatos“ požymių. Kuo daugiau įtakos žmonės jaučiasi turį savo valstybėje, tuo demokratiškesnė yra politinė sistema ir tuo stipresnė pilietinė visuomenė. Savo ruožtu žmonių pilietinis veiksmingumas priklauso nuo dviejų dalykų. Pirma, nuo objektyvių galimybių veikti, kitaip tariant, nuo politinės ir socialinės aplinkos, kuri gali skatinti arba varžyti pilietinį aktyvumą. Antra, nuo pačių žmonių pilietinės kompetencijos - jų žinių ir gebėjimo efektyviai veikti.⁹ Konstruodami pilietinės įtakos suvokimo indeksą, siekėme įtraukti abu šiuos aspektus - išmatuoti ne tik tai, kaip žmogus vertina savo paties įtaką, bet ir tai, kaip jis vertina aplinką. Todėl respondentų klausėme ne tik apie tai, kokią įtaką jie asmeniškai turi priimant visuomenei svarbius sprendimus, bet ir apie tai, kokią įtaką, jų manymu, turi kiti paprasti žmonės ir visuomeninės organizacijos. Tai leido pamatyti ne tik, ar žmogus pats jaučiasi kompetentingas dalyvauti sprendimų priėmimo procese, bet ir kaip jis vertina Lietuvos politinės sistemos atvirumą, valdžios jautrumą visuomenės

⁸ Apie politikos moksluose populiarią perskyrą tarp tradicinių arba konvencinių ir nekonvencinių dalyvavimo formų žr. Riekašius, R. Politinis dalyvavimas. Kn. A.Krupavičius ir A.Lukošaitis (sud.) *Lietuvos politinė sistema*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004, 213-242; Dalton, R.J. *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. 2nd ed. Chatham, N.J: Chatham House Publishers, 1996.

⁹ Apie skirtumą tarp vidinio ir išorinio politinio veiksmingumo žr. Craig, S., Niemi, R., Silver, G. Political Efficacy and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items. *Political Behavior*, 1990, 12(3): 289-314.

reikalavimams, galimybes paprastam žmogui ar visuomeninei organizacijai paveikti valdymą.

Galiausiai ketvirtasis pilietinės galios matmuo – pilietinės veiklos rizikos vertinimas – matuoja ne žmogaus nusiteikimą ar gebėjimą veikti, bet socialinės aplinkos vertinimą. Šis rodiklis rodo, kaip saugiai žmonės jaučiasi savoje šalyje, ar jie jaučiasi laisvi pilietiškai veikti, ar jų veikla palaikoma bendrapiliečių. Nors Lietuvoje pilietinio veikimo teisė įtvirtinta Konstitucijoje ir ginama įstatymų, suvaržymai ir grėsmės pilietiškai aktyviems žmonėms gali kilti dėl nusistovėjusių visuomeninių normų ir praktikų. Knygoje „Neatrasta galia“ pateiktame Lietuvos pilietinės visuomenės tyrime pastebima, jog Lietuvoje pilietinis aktyvumas dažnai laikomas nukrypimu nuo normos, o žmonės, dalyvaujantys pilietinėse veiklose, laikomi keistuoliais arba įtarinėjami turintys savanaudiškų interesų. Tokia situacija atspindi labai pavojingą visuomenės būklę, kai ji pati ne skatina, bet smukdo pilietinį aktyvumą. Be to, pilietinė veikla gali būti varžoma tikslingai - tokiomis priemonėmis, nuo kurių žmonėms sunku apsisaugoti, - grasinimais ar išmetant iš darbo. Kuo daugiau tokių grėsmių dėl pilietinės veiklos jaučia žmonės, tuo prastesnė terpė pilietinei veiklai, tuo mažesnė žmonių pilietinė galia. Ir priešingai, kuo tokių grėsmių žmonės jaučia mažiau, tuo palankesnė pilietinei veiklai socialinė aplinka, tuo didesni pilietinės galios resursai.

Aptariant kitus Lietuvos visuomenės pilietinės galios tyrimo metodikos aspektus, dera nurodyti dar tris dalykus. Pirma, Pilietinės galios indeksas skaičiuojamas naudojant reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenis. Kiekvieną iš nurodytų pilietinės visuomenės matmenų būtų galima tirti ir kitais metodais: stebint pilietines gyventojų iniciatyvas, atliekant ekspertų apklausas, apibendrinant įvairių valstybinių institucijų ar nevyriausybinių organizacijų kaupiamus statistinius duomenis ir kitaip. Informacija, surinkta derinant skirtingus metodus, būtų visapusiškesnė ir išsamesnė. Tačiau toks tyrimas reikalautų didelių laiko, žmogiškųjų ir finansinių išteklių, ir sunkiai galėtų būti įgyvendinamas kasmet. Tuo tarpu mūsų tikslas buvo sukurti tyrimo metodiką, kuri, pirmiausia, patikimai rodytų vykstančius Lietuvos visuomenės pilietinės galios pokyčius, kita vertus, leistų tyrimą kasmet pakartoti. Tam tinkamiausia reprezentatyvi gyventojų apklausa. Todėl Pilietinės galios indekso kūrimui ir pasirinkome šį metodą.

Antra, apibrėždami matmenis ir rodiklius, savęs klausėme, kokie rodikliai turėtų būti įtraukti, kad jie atskleistų pokyčius, galinčius įvykti per trumpą vienerių metų laikotarpį. Ralfas Dahrendorf'as, apmąstydamas socialines ir politines transformacijas pokomunistinėse šalyse, atkreipė dėmesį į tai, kad pilietinės visuomenės laikrodis sukasi lėčiausiai: įstatymai gali būti sukurti ir priimti greičiausiai, ekonominių ir politinių reformų įgyvendinimas užtrunka ilgiau, dar ilgesnio laiko reikia pilietinės visuomenės raidai, nes ji reikalauja giluminių visuomenės kultūros pokyčių. Todėl kurdami Pilietinės galios indekso metodiką, į šio indekso matmenis neįtraukėme rodiklių, kurie tiesiogiai matuotų gyventojų vertybines nuostatas, pavyzdžiui, solidarumą, palankumą demokratiniam ar autoritariniam režimui ir panašiai. Nuo 1990 metų atliekami Lietuvos gyventojų socialinių ir politinių vertybių tyrimai rodo, kad šios vertybės kinta labai lėtai. Tad įtraukus jų rodiklius į kasmet matuojamą visuomenės pilietinę galią vargiai būtų galima tikėtis kokių nors reikšmingų pokyčių. Kitaip yra su gyventojų pilietiniu aktyvumu, nuostatomis imtis pilietinių veiklų, pilietinės įtakos suvokimu ar rizikų vertinimu. Pavyzdžiui, pastaraisiais metais išpopuliarėjo labdaros akcijos, kai gyventojai gali paaukoti nedidelę pinigų sumą paskambinę telefonu ar įsigiję akcijos prekių parduotuvėse. Atsiradus tokių akcijų pasiūlai, gyventojai labdaringoje veikloje ėmė dalyvauti daug dažniau. Kitas pavyzdys - prieš kelis metus prasidėjęs kaimiškųjų bendruomenių sąjūdis paskatino kaimiškųjų vietovių gyventojų dalyvavimo bendruomeninėse veiklose augimą, jų nuostatų į šią veiklą pokyčius.

Trečia, vienas sudėtingiausių klausimų kuriant tyrimo metodiką buvo tai, kaip sujungti anksčiau įvardintų keturių pilietinės visuomenės matmenų rodiklius į vieną pilietinės galios indeksą, kuris rodytų ne idealizuotą, bet iš tiesų Lietuvos visuomenėje įmanomą žmonių pilietinio angažuotumo lygį. Pilietinės visuomenės indeksas buvo konstruojamas dviem etapais. Pirmiausia, kiekvieno tirtų matmens rodikliai buvo sujungti į pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksus. Paskui šie indeksai buvo standartizuoti ir sujungti į bendrą pilietinės galios indeksą. Verta šiek tiek išsamiau aptarti šių indeksų kūrimo kriterijus.

Tiriant esamą gyventojų pilietinį aktyvumą apklausoje respondentams buvo pateiktas penkiolikos įvairių pilietinių veiklų sąrašas¹⁰ ir paprašyta nurodyti, kurioje ar kuriose iš šių veiklų jie dalyvavo per pastaruosius metus. Kurdami esamo pilietinio aktyvumo indeksą turėjome nustatyti, keliose veiklose pilietiškai aktyvus žmogus pajėgtų sudalyvauti per vienerius metus. Akivaizdu, kad dalyvavimas visose penkiolikoje tirtų veiklų yra sunkiai įmanomas, nes daugumos žmonių laiko ir energijos ištekliai, kuriuos jie gali skirti bendruomeninei ar politinei veiklai, yra riboti. Tačiau realu, kad pilietiškai aktyvus žmogus per metus būtų sudalyvavęs penkiose skirtingose pilietinėse veiklose: ši riba ir buvo pasirinkta kaip maksimali esamo pilietinio žmonių aktyvumo riba.

Matuojant gyventojų potencialų pilietinį aktyvumą - jų nuostatas imtis veiklos tam tikrose situacijose, buvo naudojama trijų reikšmių skalė, atskleidžianti skirtingą pilietinio angažuotumo lygį: kilus tam tikrai visuomeninei problemai, žmogus gali arba pats imtis organizuoti veiklą šiai problemai spręsti, arba prisidėti prie kitų organizuojamos veiklos, arba likti nuošalėje. Taigi kuriant potencialaus pilietinio aktyvumo indeksą, buvo atsižvelgta ne tik į nuostatų kryptį, bet ir į jų intensyvumą: didžiausia šio indekso reikšmė rodo žmonių nuostatą imtis organizuoti pilietinę veiklą, o mažiausia indekso reikšmė, atvirkščiai, rodo, kad žmonėms yra būdinga nuostata likti nuošalėje, nesvarbu, kokia problema yra iškilusi šaliai ar bendruomenei.

Kurdami pilietinės įtakos indeksą naudojome tris rodiklius: kaip žmonės vertina savo pačių įtaką sprendimams, paveikiantiems visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimą, kaip jie vertina kitų eilinių piliečių įtaką tokiems sprendimams ir kaip vertina visuomeninių organizacijų ir judėjimų įtaką. Apklausoje visiems trimis rodikliams buvo taikoma 10 balų skalė, kurioje 1 reiškia „neturi jokios įtakos“, o 10 – „turi labai didelę įtaką“. Būtina atkreipti dėmesį, kad retas žmogus, pripažįstantis eilinių piliečių ar jų organizacijų dalyvavimo priimančius svarbius sprendimus reikšmę, vertintų savo paties ar kitų piliečių įtaką 9 ar 10 balų: politikos lauke eiliniai piliečiai nėra vieninteliai žaidėjai. Todėl vertinant jų galią šiame lauke verta atsižvelgti ir į kitų žaidėjų vaidmenį – šalies ir vietinės valdžios institucijų, verslo organizacijų. Savo ruožtu tai, kad žmonės šioje skalėje savo pačių ir kitų piliečių įtaką vertina tik 3, 4 ar 5 balais, neturėtų būti vienareikšmiškai apibūdinta kaip pilietinės negalios rodiklis. Net ir toks vertinimas rodo, kad žmonės mato tam tikrą eilinių piliečių indėlį į šalies valdymą. Į šią aplinkybę buvo atsižvelgta kuriant pilietinės įtakos indeksą: respondentų atsakymai sugrupuoti taip, kad jie, viena vertus, atskleistų skirtumus tarp žmonių, skirtingai vertinančių piliečių ir jų organizacijų galią, kita vertus, dėl pagrįstai santūrių piliečių įtakos vertinimų nenusvertų šio indekso pilietinės negalios pusėn.

Paskutinis iš keturių indeksų – pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksas – rodo, kokia dalis gyventojų mano, kad yra tikėtina, jog žmonės, aktyviai dalyvaujantys pilietinėse

¹⁰ Nuo 2010 metų šis sąrašas buvo papildytas dar dviem veiklomis: 1) dalyvavimu religinių bendruomenių vykdomoje socialinėje veikloje; 2) tam tikrų firmos ar šalies prekių pirkimu dėl politinių, etinių motyvų. 2010 metų pilietinio aktyvumo indeksas buvo paskaičiuotas pagal senąją metodiką, taikant tik senuosius 15 pilietinių veiklų rodiklių.

veiklose, gali dėl to asmeniškai nukentėti: prarasti darbą, būti aplinkinių laikomi keistuoliais, įtarti veikiantys dėl savanaudiškų paskatų, viešai užsipulti ir apšmeižti, sulaukti grasinimų susidoroti. Maksimali indekso reikšmė rodo gyventojų nuostata, kad visiškai netikėtina, jog žmogus, aktyviai dalyvaujantis pilietinėse veiklose, patirtų žalą kuriuo nors iš nurodytų penkių aspektų, minimali reikšmė - priešingą nuostata, kad tikėtina, jog dėl savo pilietinės veiklos žmogus rizikuoja nukentėti visais nurodytais aspektais.

Keturi indeksai – pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo – prieš sujungiant juos vieną Pilietinės galios indeksą buvo standartizuoti: kiekvienas jų gali įgyti reikšmes nuo 0 iki 100 balų. Kuo mažesnė reikšmė, tuo mažiau pilietinės galios žmonės turi analizuojamu aspektu, kuo didesnė – tuo jų pilietinė galia analizuojamu aspektu didesnė. Iš šių standartizuotų indeksų buvo sukurtas bendras visuomenės Pilietinės galios indeksas, kuris taip pat įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 balų: 0 reiškia, kad gyventojai visiškai neturi pilietinės galios, o 100 – kad visuomenei būdinga stipri pilietinė galia. Pabrėžtina, kad aukščiausia Pilietinės galios indekso reikšmė - 100 balų - nurodo ne idealią, tikrovėje neįmanomą visuomenės pilietinę galią, bet pasiekiamą pilietinės visuomenės būklę.

3 PRIEDAS. Informacija apie apklausas

Skaičiuojant Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksą naudojami reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenys.

2010 m. reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą su padidinta 15-29 metų jaunimo imtimi atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Tyrimo laikas: 2010 m. gruodžio 3 – 12 d.

Respondentų skaičius: N = 1126.

Tyrimo objektas: 15 – 74 metų Lietuvos gyventojai.

Apklausos būdas: interviu respondento namuose.

Atrankos metodas: daugiapakopė, tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas.

Apklausa vyko: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Marijampolėje, Visagine, Kauno, Alytaus, Šakių, Pakruojo, Šilutės, Utenos, Tauragės, Biržų, Švenčionių, Raseinių, Kupiškio, Molėtų, Telšių, Akmenės ir Ukmergės rajonuose. Tyrimas vyko 17 miestų ir 51 kaime.

Statistinių paklaidų, esant skirtingiems rezultatams, dydžiai:

	%	%	%	%	%	%	%	%	%
	3	5	10	15	20	25	30	40	50
	97	95	90	85	80	75	70	60	50
N									
100	3.4	4.4	6.0	7.1	8.0	8.7	9.2	9.8	10.0
200	2.4	3.1	4.2	5.0	5.7	6.1	6.5	6.9	7.1
300	2.0	2.5	3.5	4.1	4.6	5.0	5.3	5.7	5.8
400	1.7	2.2	3.0	3.6	4.0	4.3	4.6	4.9	5.0
500	1.5	1.9	2.7	3.2	3.6	3.9	4.1	4.4	4.5
750	1.2	1.6	2.2	2.6	2.9	3.2	3.3	3.6	3.7
1000	1.1	1.4	1.9	2.3	2.5	2.7	2.9	3.1	3.1